

tema: Putins Rusland

dhta
historielærerforeningen

Anmeldelser Noter 204 (klik på titlen for at komme direkte til anmeldelsen)

Lasse Soll Sunde: "Berlinmuren - historien, skæbnerne og den tyske genforening". Gyldendal 2014, i-bog

Kristian Iversen & Ulla Nedergård Pedersen: "Danmarks historie – mellem erindring og glemsel". Columbus 2014.

Peter Frederiksen: "Ideologiernes kamp. Kampen om det gode samfund". Systime 2014.

Jørgen Vestergård Jacobsen, Bente Kirsten Sørensen & Anette Jensen: "Kultur- og samfundsfagbogen". 2. udg., Columbus 2014.

Deniz Kitir m.fl.: "Tyrkiet. Historie, samfund, religion". 3. udg. Systime 2014.

Mette Holm: "Kina – fra kejserdømme til kapitalisme". Frydenlund 2014.

Peter Nedergaard: "Tyskland – en grundbog i politik og økonomi". Systime 2014.

Ulrik Büchert, Mette Hansen, Evald Bundgård Iversen, Dorte Vinsten Madsen & Christina Spanggaard: "Kroppen i tykt og tyndt – en flerfaglig tilgang til kroppen". Systime 2014.

Aksel Bertelsen: "Matematik i middelalderen. Abbacco-kulturen i Firenze". Lindhardt & Ringhof 2014.

Lokalhistorie. Fortid, nutid og fremtid. Red. af Knud Holck Andersen og Chr. R. Jansen. Forlaget Skippershoved 2014.

Eva Krause Jørgensen: Slagmark, Tidsskrift for idéhistorie nr. 70 om "1914". Århus Universitetsforlag 2014.

Anne Katrine Gjerløff m.fl.: "Da skolen blev sin egen. 1920-70". Aarhus Universitetsforlag 2014.

Samuel Rachlin: "Jeg, Putin. Det russiske forår og Den russiske verden". People's Press 2014.

Hans F. Jensen: "På sporet af Sergej - en russisk krigsfanges historie". Forlaget Hogim 2014.

Jørn Henrik Petersen, Klaus Petersen & Niels Finn Christiansen (red.): Dansk velfærdshistorie, bind 6: "Hvor glider vi hen?". Syddansk Universitetsforlag 2014.

Jesper Tynell: "Mørkelygten. embedsmænd fortæller om politisk tilskæring af tal, jura og fakta". Samfundslitteratur 2014.

Rasmus Glenthøj: "1864 – Sønner af de slagte". Udg. af Gads Forlag 2014.

Lars Bangert Struwe, Mikkel Vedby Rasmussen (red.): "Læren af 1864. Krig, politik og stat i Danmark i 150 år". Syddansk Universitetsforlag 2014.

Ole Thyssen: Statslegender. Filsoffernes blik på staten – fra flodstat til velfærdsstat. Informations forlag 2014.

Liv Thomsen: "Historiens heltinder. Fortællinger fra 3000 års kvindehistorie". Gyldendal 2014.

Simon Sebag Montefiore: "Jerusalem. En biografi". Lindhardt & Ringhof 2014.

Peter Tudvad: "I krig og kristendom Bd. 1. En biografi om den tyske teolog og modstandsmand Dietrich Bonhoeffer". Lindhardt og Ringhof 2014.

Hans Christian Bjerg og Ole L. Frantzen: "Vi kæmpede til lands og til vands. Fortællinger om danske krige i tusind år". Hovedland 2014.

Dennis Larsen og Therkel Stræde: "En skole i vold. Bobruisk 1941-44. Frikorps Danmark og det tyske besættelsesherredømme i Hviderusland". Gyldendal 2014.

Henning N. Larsen: "Benådet. 32 dødsdømte danskere, der slap for henrettelse". Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck 2014.

Jakob Eberhardt: "Den blodrøde flod. Danske øjenvidner til Den Finske Borgerkrig i 1918". Gyldendal 2014.

John R. Bruning: "Slaget om Nordatlanten. Søslagene der afgjorde anden verdenskrig i Europa". Turbine Forlaget 2014.

Karl Peder Pedersen: "Kontrol over København- studier i den sene enevældes sikkerhedspoliti 1800-48". Syddansk Universitetsforlag 2014.

Jens Ellekær (red): "Aarøes Strejfkorps – en dansk specialenhed i 1864". Forlaget Ellekær 2014.

Niels Peter Stilling: "Danmarks herregårde. Sjælland, Møn og Lolland-Falster". Gyldendal 2014.

Peer Henrik Hansen: "Knytnæven mod øst – Langelandsfort". Øhavsmuseets Forlag 2014.

Søren Sørensen: "Petrarca. Liv, værk og virkning. Fakta og analyse. En biografi". Multivers 2014.

Kim Hjarðar & Vegard Vike: "Vikinger i krig". Turbine Forlaget 2014.

Kasper H. Andersen & Stefan Pajung (red.): "Drikkekultur i middelalderen". Aarhus Universitetsforlag 2014.

G.J. Meyer: "Slægten Borgia. Magt, begær og brutalitet i renæssancens berygtede familiedynasti". Informations Forlag.

Luca Bianchedi: "Lægekunst i middelalderen. Fortalt og forklaret". Syddansk Universitetsforlag 2014.

Anders Riis: "Selandia. Verdens første oceangående motorskib". Nautilus forlag 2012.

Berlinmuren i tekst og billeder

LASSE SOLL SUNDE: "Berlinmuren - historien, skæbnerne og den tyske genforening". Gyldendal 2014, i-bog. 180 sider, 26-kroner uden moms for en licens, illustreret i farver.

Journalist og forfatter Lasse Soll Sunde har i anledning af 25-året for murens fald udgivet en i-bog om tiden fra 1945 til problemerne omkring genforeningen i dag. Bogen har 40 sider om baggrunden for muren, 100 sider med muren og 27 sider om tiden efter muren.

Dette betyder at der er tid til at gå godt i dybden med en række emner, som af gode grunde berøres mere perifert i normale undervisningsbøger om den kolde krig. Selve fremstillingen bygger i høj grad på "levende kilder" - både i form af filmklip og radioklip, men mange af kilderne er også folk, som Lasse Sunde har interviewet i løbet af 2014. Desuden er der også en række kort og faktabokse til de enkelte kapitler.

Bogen udnytter fint sin i-bogs status ved at have indbyggede filmklip og billeder, som kan bruges i forbindelse med gennemgangen af emnet. Der er også mulighed for digitalt at tage noter eller overskue de forskellige kapitler gennem kommandoen overblik, som gør det relativt nemt at manøvrere i bogen.

Af bogens svagheder må nævnes, at der ikke er mange historiske fremstillinger i bogen og heller ikke et oplagt emne som erindringskulturen omkring muren får den behandling som man kunne ønske. Disse anker til trods anbefales bogen til undervisning i historie.

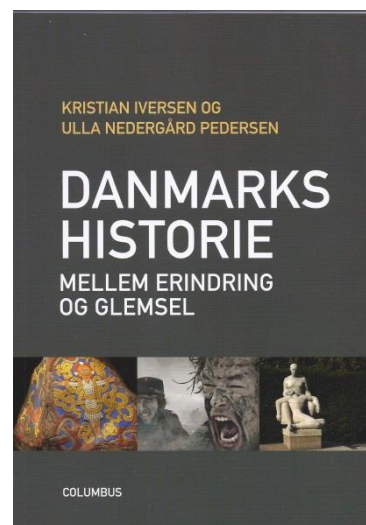
Rasmus Østergaard

Brug historien!

KRISTIAN IVERSEN & ULLA NEDERGAARD PEDERSEN: "Danmarkshistorie mellem erindring og glemsel". Columbus 2014. 142 sider, illustreret. Pris for skoler: 129 kr.

Eleverne i det almene gymnasium skal – med læreplanens ord – forholde sig "metodisk-kritisk til eksempler på brug af historie. Dermed afspejler gymnasieundervisningen et af de mest afgørende nybrud i videnskabsfaget historie i de seneste år, nemlig en stærkt øget opmærksomhed på erindringshistorie og erindringspolitik.

Med *Danmarkshistorie mellem erindring og glemsel* har den gymnasiale historieundervisning fået en kvalificeret og veludstyret værktøjskasse til at arbejde med historiebrug som en dimension af undervisningen. "Fortiden kan ikke forandres, men det kan historien", fastslår Kristian

Iversen og Ulla Nedergaard Pedersen som udgangspunkt for introduktionen til bogen. Et analytisk-kritisk arbejde med erindringshistorie er bestemt ikke ukompliceret. *Danmarkshistorie mellem erindring og glemsel* er næppe en bog, som historielæreren skal dele ud til elever i de indledende faser af gymnasieforløbet. Som forfatterne selv gør opmærksom på, vil det være mest oplagt at bruge bogen i 2.g eller måske allerbedst i 3.g, hvor eleverne har erhvervet et passende fundament af historisk viden og erfaring med kritisk metode. På det niveau er der til gengæld ingen tvivl om, at bogens metodiske værktøjskasse og udvalgte temaer vil kunne 'rykke' ganske effektivt ved elevernes historiebevidsthed og bidrage væsentligt til, at historieundervisningen bliver nutidsrettet.

Det indledende kapitel lægger en teoretisk ramme omkring arbejdet med erindringshistorie. Her introduceres begreber som 'erindringsfællesskab', 'erindringssted' og 'erindringspolitik'. Både her og i de følgende tematiske kapitler er fremstillingen godt understøttet af modeller, begrebsdefinitioner og analysestrategier, der yder en pædagogisk håndsrækning til arbejdet med det ikke ukomplicerede stof. Introduktionen følges op af tre kapitler, der hver for sig dækker centralt kernestof: Vikingetiden, krigen i 1864 og besættelsestiden 1940-1945. Hvert kapitel indledes af et generelt historisk overblik ud fra den erkendelse, at uden reel historisk indsigt kan man ikke forholde sig til senere generationers manipulationer. Disse oversigter hindrer naturligvis ikke, at arbejdet med erindringspolitik med fordel kan knyttes til et mere uddybet studium af det pågældende emne.

Til hvert af de tre emner knytter forfatterne en særlig analysestrategi. I forbindelse med vikingetiden er det den historiografiske analyse: "En moderne opfindelse af en gylden fortid". I kapitlet om krigen i 1864 er det mindebegivenheder og museer: "Et nederlag vendt til sejr" og i forbindelse med besættelsestiden er fokus på erindringspolitisk analyse og brugen af mundtlige kilder: "Kampen om at fortolke fortiden".

Hele vejen igennem bliver der argumenteret med velvalgte og anskuelige udtryk for historiebrug. Her kan eksempelvis nævnes præsentationen af tre forskellige principper for museumsformidling: det affektive, det didaktiske og det æstetiske princip. De anskueliggøres ved en gennemgang af udstillinger med afsæt i 1864-krigen henholdsvis på Historiecenter Dybbøl Banke, Sønderborg Museum og Tøjhusmuseet. Her har lærer og elever en analysemodel, der uden videre kan anvendes ved museumsbesøg på ekskursioner og lignende.

Bogen er velillustreret og leverer dermed mange eksempler på, at erindringspolitik i høj grad – og vel allerstærkest – udfolder sig i visuelle medier fra monumenter til maleri og film/tv. Til hvert af bogens kapitler er knyttet et sæt kilder, der gør det muligt for eleverne at forholde sig direkte til nogle af aktørerne på historiebrugens store markedsplads. Her kan man træffe ikke alene Leopold von Ranke og Pierre Nora, men også modekommentator Jim Lyngvild, folkedemokraten Pia Kjærsgaard, den uundgåelige Anders Fogh Rasmussen og mange andre. I forordet henvises i øvrigt til en hjemmeside, der forhåbentlig dukker op i nær fremtid.

Danmarkshistorie mellem erindring og glemsel er en veltilrettelagt metodebog med et tydeligt præg af, at materialet er blevet afprøvet i pædagogisk praksis. Den traditionelle kildekritik er fortsat et væsentligt metodisk grundlag for gymnasial historieundervisning. Men i en moderne historieundervisning bør det metodiske arbejde med historiebrug spille en lige så afgørende rolle. Så bliver gymnasieeleverne klædt på som demokratiske borgere.

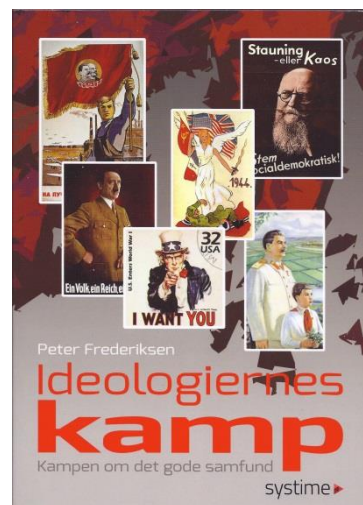
Knud Holch Andersen

Historiske ideologier

PETER FREDERIKSEN: *"Ideologierne kamp – kampen om det gode samfund"*. Systeme 2014. 263 sider, 340 kr., som I-bog 150 kr.

Peter Frederiksen vil være kendt af mange historielærere på ungdomsuddannelserne for såvel de grundbøger, som han har været medforfatter til, som bøger om bl.a. "det tredje rige". Nu har han lavet en ny bog, hvor temaet er ideologi i historien.

Bogen indeholder en kort introduktion til ideologierne, materiale til to projektforsøg samt 8 afrundede kapitler om perioder, hvor ideologi kan bruges til at tematisere begivenhederne (fx "Danmark i den kolde krig", "Den kolde krig" mf). Disse er forsynet med klassiske kilder. Endelig har bogen til sidst et meget komprimeret metodeafsnit om kildekritik, opgaveskrivning mv. Der er intet indeks.

Introduktionen til ideologierne er overfladisk. Intentionen er vel, at de bliver præsenteret med udgangspunkt i deres historiske kontekst, men sammenhængen mellem de historiske forudsætninger for ideologierne opståen og selve udformningen af dem bliver aldrig klar. Fokus er på de tre hovedideologier liberalisme, socialisme og i mindre grad på konservatisme. De øvrige ideologier så som socialliberalismen, fascismen mv præsenteres yderst kortfattet.

Kapitlerne om "Kommunismens Rusland", "Nazismens Tyskland", "Liberalismens USA" osv. fylder hver især mellem 10 og 20 sider. De fungerer altså som selvstændige helheder, der kan læses for sig på et par lektioner. Det siger sig selv, at de relativt kortfattede kapitler ikke giver forfatteren mulighed for at nå særlig langt ned i substansen, hverken i forhold til ideologierne eller i forhold til omstændighederne omkring de historiske begivenheder. Kilderne fungerer dog som et plaster på det sår, idet de har en rimelig længde og er velvalgte, så man af den vej kan arbejde videre med ideologistoffet ved at inddrage supplerende materiale i form af leksikale opslag eller andet lærebogsmateriale.

To kapitler er lagt an på projektforsøg. Det ene er "Den Spanske Borgerkrig" og det andet er "Vietnamkrigen". Emnet introduceres med en kort gennemgang af begivenhederne. Herefter er projektforsøget meget kort beskrevet og til sidst er der så godt 10 udmærkede kilder, der hver især har tilknyttet nogle ret overfladiske spørgsmål. Man savner her fokus på kildekritik. Det undrer mig, at der i tilknytning til "Falangens 26 punkter" (de spanske fascisternes program) bliver spurgt om, hvilken ideologi der er tale om. Fascismen er ikke omtalt i introduktionen til opgaven og fylder kun 29 linjer i indledningskapitlet, hvor fokus er på modsætningen mellem nazismen og fascismen. Set med didaktiske briller virker bogens projektkapitler ikke tilstrækkeligt gennearbejdede og som noget man bare kan gå i gang med sammen med eleverne. Hvis man alligevel vil benytte det, så vær opmærksom på trykfejl i kildematerialet.

Det er en god idé at gøre ideologier til en rød tråd i en historielærebog. Det ligger jo i fin tilknytning til bekendtgørelsen i faget. Det centrale spørgsmål efter at have læst Frederiksens bog igennem er så om idéen gennemføres tilfredsstillende. Jeg savner en nærmere og klarere forståelse af ideologierne i bogen. Jeg er ikke sikker på, at eleverne får den kritiske indsigt, der er nødvendig for at forstå ideologi som et tema

i "Det lange 20. århundredes historie". Ideologier kan jo godt forklare konflikter og de forskellige måder at indrette samfund på. De har på den måde altid en rolle i det 20. århundredes historiebegivenheder. Men man kan også stille spørgsmålstejn ved, om det er ideologierne, strukturerne eller personerne, der har været årsagen til historiens udvikling, eller rettere hvilken rolle der tilkommer ideologierne i den nyere tids historie. Den problematik savner jeg at P. Frederiksen tager op i sin bog.

Det er på mange måder trist, at vi er havnet i en situation, hvor det er en kvalitet ved en bog, at man kan gennemgå et emne som Nazisme og Nazityskland på et par timer. Jeg husker med vemod, hvordan jeg som ung lærer svedte over at få et sådan forløb begrænset til 10 x 45 min. I den kommende reform er der desværre ikke lagt op til, at noget skal ændres i den forbindelse. Overfladiskhed er derfor blevet en kvalitet, som vi paradoksalt nok må få lært at værdsætte i bøger, (hvis vi ikke allerede har gjort det). På den måde kan man godt sige, at bogen er brugbar i den moderne historieundervisning.

Jørgen Lassen

KS bog med Egypten

JØRGEN VESTERGÅRD JACOBSEN, BENTE KIRSTEN SØRENSEN & ANNETTE JENSEN: "Kultur- og Samfundsfagsbogen", 2.udg. Forlaget Columbus, 2014, 280 sider, 231 kr. inkl. moms, skolepris 129 kr. ekskl. moms og forsendelse.

Bogen er systematisk bygget op og inddelt i 4 kapitler, hvor hvert af de tre fag i KS-forløbet (historie, samfundsfag og religion) har fået sit særlige afsnit. Emnerne er "Det gode samfund", "Egypten – kulturmøder og konflikter", "Indvandring og integration" og "Menneskerettigheder og krigens regler – Danmark i krig". Bogen er illustreret med billeder og tabeller og undervejs er der opgaver og kildeuddrag, ligesom der er tilknyttet en hjemmeside. Således er bogen lige til at gå til i KS-forløbet.

På de næste linjer vil jeg forsøge at give en vurdering af historiedelen:

"Det gode samfund" tager udgangspunkt i Thomas Mores "Utopia" fra 1516 og skitserer på ca. 20 sider forestillinger om det gode samfund i Danmark, hvor såvel vikingetiden og enevælden inddrages. Derefter følger det liberale og socialistiske samfund. Særligt fokus sættes der på krisen i 1920erne og 1930erne, og der trækkes linjer frem efter 2. verdenskrig til 1970erne, hvorefter samfundsfagsdelen overtager. Med det udvalgte fokus gives der en kort oversigt over opfattelser af det gode samfund i tiden, og som det vil være tilfældet i enhver bred fremstilling vil der være faktorer, man som lærer kan savne.

Der er et par indvendinger til afsnittet: Det virker lige lovligt flot at skrive, at "Danmark blev officielt et kristent land i 970" (s. 15). Det undrer, at krakket på Wall Street i 1929 end ikke nævnes som baggrund for afsnittet om krisen i 1930erne. Afsnittet fra 1973-2009 er ultrakort, og selv om denne periode naturligvis vil fylde meget i samfundsfagsdelen, vil historielæreren også gerne give sit besyv med her.

Afsnittet om Egypten skitserer udviklingen fra den arabiske dominans og Osmannerriget til imperialismen og afkoloniseringen. Afsnittet er udmærket. Nasser, Sadat og Mubaraks æraer omtales, men det gør lidt

ondt på historielæreren, at det arabiske forår er "gemt" til samfundsfag. Det er godt, at forfatterne har valgt Egypten som fokus-land. Selv har jeg været med i forløb om Indien, Kina og Tyrkiet, og her kunne man måske "smugle" et lille oldtidsforløb om Egypten ind også i historietimerne.

Historiekapitlet giver en kortfattet introduktion til indvandring gennem tiderne med både hollændere og tyskere og huguenotter og har i høj grad fokus på den jødiske indvandring i Danmark. Her kommer bogen godt rundt, men der burde have været meget mere om den muslimske indvandring, der trods alt har givet flest problemer og stof til diskussion. Der rådes lidt bod på det i samfundsfag. Muhamedtegningerne burde have været omtalt i historiedelen. Det bliver de så til gengæld på side 236 i sidste hovedafsnit. Der savnes dog en egentlig problematisering af denne karikaturkrise.

På side 152 er der et kort over migration, og her må jeg tilstå, at jeg efter nøjere studium er mere forvirret end oplyst. Og i tabellen over befolkningsudviklingen i Danmark (s. 154) nævnes 1921 med forskellige tal to gange med henvisende *, der dog aldrig forklares.

Sidste afsnit omhandler som nævnt menneskerettighederne og Danmark i krig. I første del gennemgås en række filosoffer og deres meninger og betydning for menneskerettighederne. Det drejer sig om Luther, Locke, Montesquieu, Rousseau og Kant. Her mangler en sidste hånd på redigeringen, da vi både i spalte 1 og 2 får den samme baggrundshistorie om Kant. Videre følges udviklingen fra 2. verdenskrig til i dag.

Som historielærer skuffes man over afsnittet om "Danmark i krig". Det fylder 11 linjer(!) plus to korte kildeuddrag om Kofi Annans udtalelser om, at Irakkrigen var ulovlig. De moderne krige, hvor Danmark har været involveret er henlagt til samfundsfag, hvilket er unødvendigt, da der i dette afsnit er rigeligt at se til med emner som "Danmark og grundloven" og "Danmarks udenrigspolitiske mål". I religionsafsnittet fylder korstogene (med kildeuddrag) en stor del, og igen skuffes man som historielærer over at det ikke er i bogens historiedel. Det er trods alt historie, der er b-niveau i fagkonstellationen.

Nu har man som historielærer jo lov til at bruge supplerende materiale, og faget "KS" er som bekendt baseret på intensivt samarbejde mellem de tre fag og lærere, men i en eventuel tredje udgave burde forfatterne overveje, om de har foretaget de rigtige valg om hvor de enkelte afsnit skal placeres.

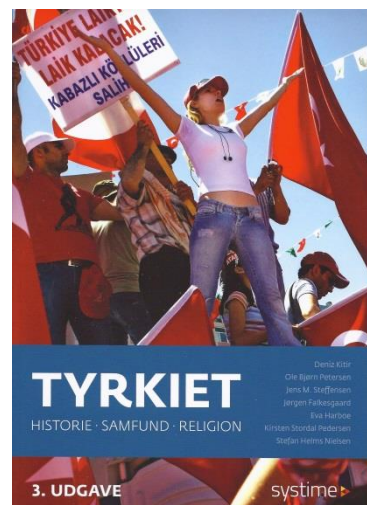
Når dette er sagt, skal det tilføjes at bogen sagtens kan danne grundlag for et meningsfyldt kS-forløb, og i praksis vil det ofte være sådan, at man måske nøjes med to eller tre af emnerne i en grundbog og så selv strikker de(t) sidste sammen. Bogen kan selvsagt også indgå i en AT-sammenhæng.

Kai Verner Nielsen

Hele den tyrkiske musik

DENIZ KITIR, OLE BJØRN PETERSEN, EVA HARBOE, STEFAN HELMS NIELSEN, JENS M. STEFFENSEN, KIRSTEN STORDAL PEDERSEN, JØRGEN FALKESGAARD: *"Tyrkiet – historie, samfund og religion"*. 3. udgave, Systime 2014, 208 sider, ill., 250 kr.

Et europæisk eller et mellemøstligt land? Diskussionen opstår uundgåeligt, når Tyrkiet er på dagsordenen. Hvordan man end svarer på spørgsmålet, kan man konstatere, at studiet af Tyrkiet giver indsigt i begge retninger. Tyrkiet er et fascinerende grænsetilfælde samtidig med, at det i sig rummer en rig og dyb samfunds- og kulturhistorie. Det er så afgjort et områdestudie værd. Det bliver man bestyrket i gennem læsningen af den omredigerede og udbyggede udgave af *Tyrkiet – historie, samfund og religion*. Bogen foreligger både i papirudgave og som i-bog.

Bogen sigter mod tværfaglighed, som den kan udfolde sig i STX-at eller HF's kultur- og samfundsfagsgruppe. Men i kraft af den valgte opdeling i faglige kapitler – som er ny i forhold til tidligere udgaver – kan den også anvendes i et ensopret fagligt forløb i f.eks. historie. Lige meget hvordan man vælger at bruge den, vil den kræve tid til fordybelse. Nogen læse-let bog er det ikke. Den er velredigeret, og sproget er åbent og forklarende. Men fra enhver faglig vinkel er emnet kompliceret og fremmedartet, netop fordi det rummer så mange kulturmøder.

Den indledende historiedel præsenterer de lange linjer i tyrkernes historie fra seljukkernes erobring af Jerusalem i 1071 til AKP og Recep Erdogans opgør med den kemalistiske elite. Det umådelige og komplicerede osmanner-riges blomstring og forfald forklares. Ikke mindst her vil eleverne få brug for en hjælpende lærerhånd. Magtbegrebet og samfundstrukturen er særdeles fremmedartet set med moderne europæiske øjne. Et interessant træk i fremstillingen er, at moderniseringsbestrebelse og 'europæiseringen' ikke begynder med ungtyrkerne eller Kemal Atatürk. Linjen kan følges gennem det meste af 1800-tallet. Imperiets udvikling og multietniske karakter er illustreret med et velredigeret kortmateriale. Til kapitlet knytter sig – som til de følgende kapitler – et antal kilder, hvoraf flere har karakter af synspunkter, der kan danne afsæt for diskussion af forskellige forklaringsmodeller.

Kapitlet 'Samfund' kan betragtes som en udbygning af overblikket over den moderne nationalstats historie. Her anlægges både sociologiske, politologiske og økonomiske synsvinkler med afsæt i den stærke økonomiske vækst og urbanisering, der har fundet sted. En hurtigt voksende middelklasse og en reduceret fattigdom har været en væsentlig følgevirkning af de sidste 15 års udvikling. Samtidig er der gennemført en demokratisering, hvor militæret og den kemalistiske elite har mistet det traditionelle greb om magten. Udviklingen i kvindernes stilling siden Kemal Atatürks reformer får en særskilt behandling.

Det tredje grundlæggende kapitel handler om islams rolle i både det osmaniske imperium og i det moderne Tyrkiet. Her er hovedvægten lagt på de strømninger, der har bevæget sig i krydsfeltet mellem de statsanerkendte, de tilladte og de forbudte tolkninger af islam. Sufismen spiller her en central rolle. Dette kapitel er tæt forbundet med det tematiske kapitel 'Fra kalifat til sekulær nationalstat'. Den lange linje i

sekulariseringen af det osmaniske og tyrkiske samfund behandles her. I begge kapitler spiller den moderne sufi-inspirerede tænker Fethulah Gülen en central rolle.

Også Tyrkiets forhold til Europa, herunder rollen som EU-ansøgerland, og minoriteterne i både det gamle imperium og i den moderne nationalstat bliver behandlet i tematiske kapitler. I forbindelse med minoriteterne er der en grundig behandling af den armenske tragedie og hele diskussionen om folkedrab.

Tyrkiet – Historie, samfund, religion indbyder til meget spændende og relevante såvel faglige som tværfaglige læreprocesser. Det er en bog, der stiller krav til den pædagogiske tilrettelæggelse og til elevernes fordybelse. Den ny udgave er velstruktureret og åbner for læring på flere niveauer. Bogen kan anbefales. Her kan eleverne i høj grad blive klogere på nutiden ved at fordybe sig i fortiden.

Knud Holch Andersen

Kina - den enøjede magtkylop

METTE HOLM: "*Kina - fra kejserdømme til kapitalisme*", 2. udgave, Frydenlund 2014. 126 sider (ill.), 139 kr.

Forlaget betegner ganske ubeskedent journalist og Kina-kender Mette Holms førsteudgave fra 2001 som en bestseller. Alt er jo relativt, men Mette Holms Kina-bog fortjener at blive brugt som baggrund for et Kina-forløb i bedste gymnasietradition. Det er befriende, at Frydenlund har valgt ikke at plastre deres bøger til med kilder, som grænsende til det trivielle bruges i alle Kina-bøger og alle udgaver af samme bog. Og det gælder også for andre temaer. Det er ganske unødvendigt og derfor helt logisk at lægge dem på nettet. Frydenlunds kildesamlinger på www.his2rie.dk er et godt at sted at hente kilder til undervisningen, blot man accepterer de pudsige dobbelthensvisninger, der dukker op i ny og næ. Dem tager vores elever dog ikke ilde op, fordi de simpelthen ikke gennemskuer dem, hvilket giver læreren mulighed for at brillere med lidt faglig skarpsindighed.

Til Mette Holms bog henvises der til en række relevante kilder, der øger fremstillingens værdi ganske betydeligt og kan udfordre eleverne. Det er en trend i tiden, at journalister går ind på traditionel historieskrivning, og det kan måske bekymre en faguddannet, at der ofte kommer god formidling ud af det, blottet for alt for mange akademiske krumspring. Det er tydeligt, at Mette Holm er bevidst om modtageren, og hun vælger at bruge en cliffhanger som anslag. De unge kineseres opgør med det gamle styre i 1989, kulminerende med massakren på Den Himmelske (ikke så) Fred (-elige) Plads. Derfra fortsætter hun til det moderne Kina, der træder ind i det nye årtusinde med høje væksttal, udenrigspolitiske ambitioner og en stadig udtalt mangel på almindelige borgerrettigheder.

Først derefter flashes tilbage til tiden o.1900, begyndende med bokseropstanden. Det er en velskrevet beretning, der fokuserer på de centrale temaer og formidler dem godt. Forfatterens syn for sagn og sag bærer igennem bogen, der ganske kløgtigt vælger at slutte med forholdet til omverdenen, hvor i hvert fald undertegnede er noget uvidende om, hvor Riget i Midten vil bevæge sig hen de kommende årtier og nok er blevet lidt klogere nu.

Hans-Henrik Christensen

Godt begyndt...

PETER NEDERGAARD: *"Tyskland - en grundbog i politik og økonomi"*. Systime 2014, 206 sider, illustreret i farver, 220 kr.

I denne bog giver professor i statskundskab ph.d. Peter Nedergaard sit bud på en introduktion til den politiske og økonomiske udvikling i Tyskland.

Bogen er opdelt i fire kapitler, som gennemgår Tysklands historie fra Middelalderen til i dag. Dette afsnit fylder 117 sider, hvorefter følger tre kapitler som behandler Forbundsrepublikkens politiske og økonomiske system på i alt 71 sider.

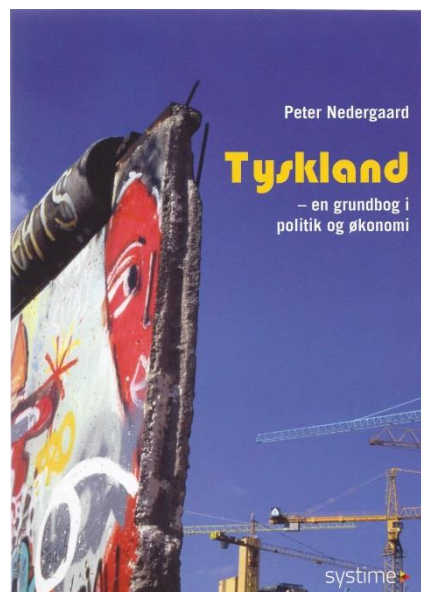
Bogen er skrevet på et godt fagligt og pædagogisk niveau med faktabokse, grundige opsummeringer til hvert kapitel, arbejdsspørgsmål til læsningen, velvalgte illustrationer og tabeller. Derudover er det et gode, at bogen undervejs med fodnoter dokumenter kilderne til sin viden og et godt apparat bagest i bogen med både liste over forkortelser, et mini-leksikon og en litteraturliste til videre læsning bidrager alt i alt til, at man tydeligt mærker at man sidder med en gennemarbejdet og ambitiøs bog.

Når det er sagt, lider bogen under, at den hverken indeholder kilder eller rigtigt kommer i dybden med noget. Som bogen også selv angiver i forordet, vil der derfor kræves inddragelse af andre kilder for rigtig at komme i kødet på de problemstillinger bogen tager op. Der er dog ikke hjælp at hente i bogen til at finde disse kilder og selv mere erfarne lærere kommer til at arbejde for at kunne bruge bogen i undervisningen.

Samlet set er *Tyskland* derfor godt på vej til at blive en god bog, men mangler enten en hjemmeside med tilhørende kilder eller bedre henvisninger til at komme videre før den bliver rigtig god som undervisningsbog. Før dette sker, bliver den i for høj grad et pædagogisk veltilrettelagt leksikon

Bogen anbefales til skolens bibliotek.

Rasmus Østergaard

AT – og kroppen

ULRIK BÜCHERT (red.) m.fl.: *"Kroppen i tykt og tyndt – en flerfaglig tilgang til kroppen"*. Systime 2014. 183 sider, 160 kr. + moms

I 2008 udgav Systime: *Kroppen i tykt og tyndt – emneforløb til almenstudieforberedelse*. Den er i idrætslærerkredse efterhånden blevet en klassiker, da den på en yderst relevant facon gør det muligt for idræt – et fag som ellers teoretisk set kan have det lidt svært i tværfaglige sammenhænge – at gøre sig gældende i tværfaglige samspil i gymnasieskolen (og især AT). Jeg har i hvert fald flere gange været med i AT-forløb, hvor idrætslæreren har haft stor glæde af bogen. Så vidt så godt.

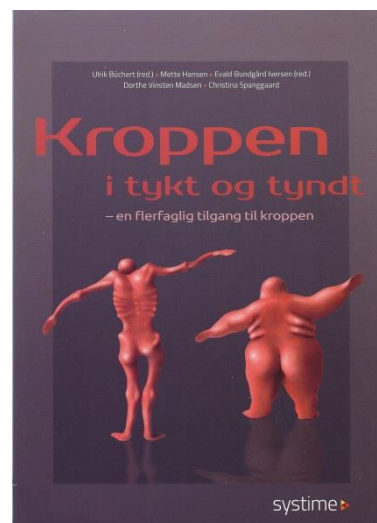
Nu er bogen kommet i en opdateret version, hvor forfatterne forsøger at gøre sig mere fri af AT (jf. den nye undertitel) med henblik på at gøre bogen relevant i bredere tværfaglige samarbejder. Jeg gætter på, at årsagen til relanceringen af bogen derfor skal ses som en følge af den slankning, AT har været udsat for i gymnasieskolen i de seneste år. Jeg skal skynde mig at sige, at der ikke er så meget nyt under solen med nyudgivelsen. Idrætslærerne behøver med andre ord ikke skynde sig ud og udskifte deres beholdninger af *Kroppen i tykt og tyndt* – bøger. Det er faktisk tæt på, at jeg ville være tilbøjelig til i højere grad at kalde bogen en stærkt revideret 2. udgave end en egentlig ny bog, om end der har været udskiftninger i bogens talstærke forfatterhold. Bogen er dog blevet en hel del længere med 183 sider i alt mod 120 sider i den tidligere udgave. Desværre er det ikke den historiske del, der er blevet fyldigere, men mest af alt de metafaglige/metodiske afsnit.

Bogen er som den tidligere udgave delt op i fem hovedafsnit. En introduktion, en naturvidenskabelig del, en humanistisk (især historisk) del, en samfundsvidenskabelig del og et afsluttende metafagligt/metodisk afsnit. Bogen går altså med sin meget brede faglige tilgang en hel del ud over Noters historiske fokus. Lad det være sagt med det samme: det er ikke en historiebog; det er (stadigvæk) en bog for idrætslærere, som jo skal forsøge at gabe over alle tre fakulteter i deres fag.

Historiedelen belyser kroppen i en historisk kontekst, hvor de meget forskellige kropsidealer og kroppens funktion i samfundet har ændret sig i forskellige historiske epoker. Det er oplysende, relevant, og det er helt sikkert noget, der fanger eleverne. Hvis det skulle have været en bog, som historielærere for alvor skulle kunne bruge til noget, mangler der dog tyngde og ikke mindst kildemateriale, som eleverne kan analysere.

Det er formentlig velkendt for flere af os, at bogens historiske forfatter (Christina Spanggaard) er lidt af en ekspert i det man kunne kalde "politisk gymnastik" bl.a. med fokus på Ollerup Gymnastikhøjskoles flirten med nazismen i mellemkrigstiden under Niels Bukh. Et rasende spændende emne at gå ind i for historielæreren, men her giver bogen desværre kun en for overfladisk introduktion – igen til idrætslæreren.

Som tidligere nævnt er bogen opgraderet metafagligt set. Der er ikke mindre end 20 sider afslutningsvis om noget, man kunne kalde "meta-AT". Afsnittet handler om, hvad der kendetegner en god synopsis/opgave, hvad taksonomi er for noget, og hvordan man laver en god problemformulering osv. Det er mildest talt lidt underligt, hvad et sådant afsnit overhovedet skal i en bog om kroppen. Det er bestemt ikke svært for hvilken som helst lærer at finde disse informationer andre steder – først og fremmest i alle de AT-

grundbøger, som efterhånden findes på markedet. Og hvis man da så endelig absolut vil skrive sådan et afsnit, hvorfor er der så ikke et eneste ord om det nyeste fokus i det tværfaglige arbejde nemlig innovation. Personligt ville jeg have opgraderet de fagfaglige afsnit og slettet de metodiske afsnit i forbindelse med nyudgivelsen. Det havde været relevant med fx meget mere af det historiske om kroppen – og hvor er for øvrigt Hans Bondes yderst spændende idræts historie henne?

Jeg er dog ikke et sekund i tvivl om, at mange idrætslærere stadig vil have god gavn af denne bog om et spændende og yderst samfundsrelevant emne!

Anders Bærholm Frikke

Renæssancens matematik

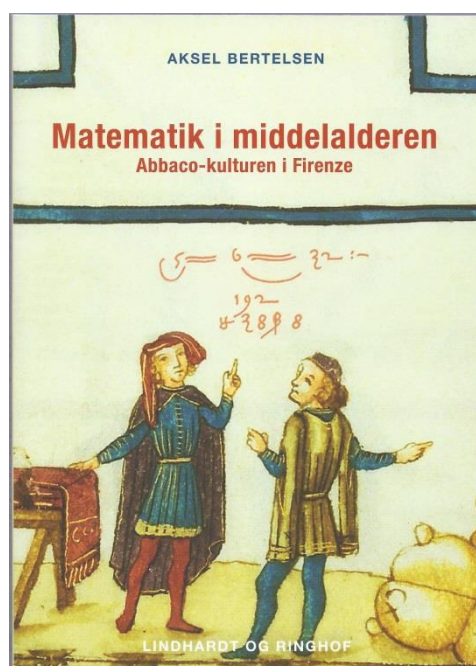
AKSEL BERTELSEN: *”Matematik i middelalderen. Abbaco-kulturen i Firenze”*. L & R Uddannelse 2014, 192 sider illustreret S/H, 198 kr.

En af de få danske matematikere som skriver matematik med en historisk vinkel er Aksel Bertelsen (f.1950).

Her gennemgås i 13 kapitler den matematik man kunne møde i Firenze under Renæssancen, som dateres til perioden 1300-1500. De fleste kapitler er relativt korte, og Aksel Bertelsen gennemgår her både praktiske og teoretiske eksempler fra perioden. Blandt de nævnte emner gennemgås således aritmetik, geometri, to ligninger med to ubekendte, Leonardo af Pisa, tredje- og fjerdegradsligninger og matematikkens anvendelser i billedkunsten. Dertil kommer en række historiske opgaver til hvert kapitel.

Til sammen giver de et udmærket udgangspunkt til arbejdet med den historiske matematik. Set med en historikers briller er bogen dog lidt for tyndbenet og mangler både kilder og fremstillinger, som problematiserer de emner der arbejdes med.

Aksel Bertelsen skriver selv at bogen kan bruges til samarbejder mellem historie og matematik i gymnasiet. Det er sandt nok, men bogen er noget mere interessant for matematikere end for historikere. Sørg derfor for, at din matematikkollega kender bogen hvis I skal samarbejde om Renæssancen, men find selv noget andet materiale at arbejde med i historietimerne.

Rasmus Østergaard

Lokalhistorie

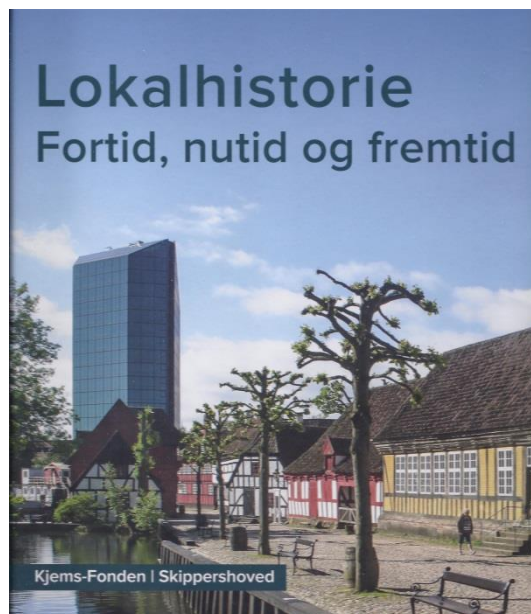
KNUD HOLCK ANDERSEN & CHR. R. JANSEN (red.):
"Lokalhistorie Fortid, nutid og fremtid". Kjems-fonden
Forlaget Skippershoved 2014. 323 sider, 295 kr.

I 2009 spurgte jeg fagkonsulent Lene Jeppesen om det lokale stofs placering i historieundervisningen, fordi det ikke er nævnt i histories læreplan. Hun svarede i en mail at

"I forhold til læreplanen for historie og KS er der intet der hindrer for at arbejde med lokalt stof såvel som global. Kernestof kan lige så godt tage udgangspunkt i lokalhistorie... Indblik kan være indblik i lokalhistorien og ikke Danmarkshistorien generelt. I KS kan det anvendelsesorienterede netop komme i spil med lokalhistorie. De begrænsninger der er, er langt hen selvskabte.

Så hvis der ikke arbejdes med lokalhistorie - mikro historie vs. makrohistorie - så er det ikke læreplanens skyld!"

<http://www.emu.dk/sites/default/files/Rapport%20om%20arbejdet%20med%20lokalhistorie.pdf>

Som historielærer i Odense inddrager jeg ofte det lokale stof som en afgrænset empiri, som eleverne kan undersøge for at forstå f.eks. middelalderbyen eller industribyen. Jeg har i den grad nydt at læse artiklerne i "Lokalhistorie Fortid, nutid og fremtid", udgivet af Kjems-Fonden i anledning af Fondens 25 års jubilæum. Artiklerne kaster et historiografisk, komparativt, teoretisk, metodisk og politisk metablik på professionelle historikeres og amatørhistorikeres arbejde med det lokale stof. Dertil er artiklerne velskrevne og flot illustrerede. Artiklerne har ofte hovedfokus på at fortælle om udviklingen i arbejdet med lokalhistorien, hvem, hvad, hvor meget, - alligevel fortæller de samtidig ganske meget, der er interessant for en historielærer i forhold til brug af det lokale nedslag i undervisningen. Kjems-Fonden, der har udgivet "Lokalhistorie Fortid, nutid og fremtid", støtter lokalhistorisk arbejde i Jylland, først og fremmest ved at støtte udgivelser. Derfor er de danske bidragydere og eksempler udfoldet i tolv artikler fortrinsvis fra Jylland og Sønderjylland. Dertil kommer fire artikler om lokalhistorie i Sverige, Norge, på De Britiske Øer (med udblik til Polen og Irland) og i Tyskland. Ved at tage udgangspunkt i lokalhistoriens udvikling belyses den nationale historieskrivnings udvikling ofte interessant.

Kommunikation, AT emnet anno 2015, behandles kyndigt af Anne Ingeborg Sørensen i artiklen: "Erasmus, Gutenberg-galaksen og cyberspace – om bøger, internettet og medierevolutioner". Omdrejningspunktet i artiklen er, hvordan man i nye mediers samtid har opfattet disse. Trykpressen, den første medierevolution, sammenlignes med de digitale mediers anden medierevolution.

I artiklen "Web som lokalhistorisk kilde – hvad er udfordringerne" diskuterer Niels Brügger hele internettets arkivproblematik. Han gennemgår, hvordan man i dag i Danmark arkiverer websider og overvejer, hvilke problemer det vil give den historiske og lokalhistoriske forskning fremover. Martin Brandt Djupdræt gennemgår i artiklen: "Lokalhistorie og digital formidling" en række kendte og mindre kendte eksempler på geografisk baseret formidling via de digitale medier, - og hvordan disse har ændret sig fra ældre in situ

projekter som Hikuins blodhævn til brugergenereret interaktion. Artiklen giver også interessante eksempler på crowd sourcings bidrag til lokalhistoriske projekter.

Lars Nilsson fortæller i artiklen: "Lokalhistorie i Sverige – förr, nu och i framtiden", at svensk lokalhistories fokus har flyttet sig fra sociale og økonomiske undersøgelser til f.eks. undersøgelser af lokal identitet, og fra kulturmiljøer til kulturarv, hvor industriarv står centralt. Hans bud på fremtidig lokalhistorie er også regionshistorien, f.eks. Øresundsregionen.

Knut Sprautens indlæg: "Noen synspunkter på norsk lokalhistorie – på vei mot 2040" kritiserer traditionel norsk lokalhistorie for ikke at have givet plads til den ikke bofaste del af den norske befolkning, først samerne, siden nutidens indvandrer miljøer og fortæller om de tiltag, man i dag gør for at arbejde med flerkulturel lokalhistorie.

I Alan G. Crosbys "Lokalhistorie på De britiske Øer" fortælles bl.a. levende om lokalhistoriens rolle i den nationale kamp i Irland, både i de emner man behandlede og undlod at behandle, og om konkrete hændelser som et bombardement af højesteret i Dublin under borgerkrigen (1922-23) der medførte, at rigsarkivet sprang i luften. "Som en kommentator udtrykte det, regnede den dag Irlands historie ned i skyer af aske og forkullede stumper af papir og pergament".

Tysk lokalhistorie har været spændt for den nationalistiske, siden nationalsocialistiske vogn, og blev først for alvor kritisk og analytisk fra slutningen af 1970'erne kan man læse i Klaus-J. Lorenzen-Schmidts "Lokalhistorie i Tyskland i de sidste 25 år".

Kim Furdal giver i artiklen: "Sønderjylland – et lokalhistorisk grænseland" et teoretisk begrebsapparat til at skelne mellem forskellige former for lokalhistorie, idet han arbejder med dels hjemstavns historie som fortællingen om det gode, tabte sted skrevet af den engagerede lokale borger og topografisk historie skrevet af den professionelle historiker, der kunne skrive om hvilket som helst sted. Han påpeger, hvordan man i sønderjysk lokalhistorie længe har undladt at undersøge visse emner (som i irsk lokalhistorie), og hvordan særlige sønderjyske forhold er udeladt i danske historiske undersøgelser af forskellige emner, og han slutter med at problematisere fremtidens lokalhistorie: "... Er den stadig mere effektive infrastruktur og deraf følgende centralisering ikke ved at få lokalhistorien til at flyde ud som købstaden, hvor vi ikke længere rigtig kan se, hvor byen stopper og landet begynder? Hvordan skriver vi fremover lokalhistorie om sognet eller købstaden, når virksomhederne forsvinder og de, der bliver tilbage, kun er afdelinger af større koncerner, og afgørende beslutninger bliver truffet helt andre steder..."

Søren Bitsch Christensen gennemgår "Byudvikling, lokalhistorie – og historiefaget på universitetet". Han konkluderer bl.a. at fordi interessen for nationalhistorie er faldende, vækker det lokale korrektiv også mindre interesse blandt unge forskere.

Jytte Nielsen beskriver i artiklen "Kulturmiljøer, bevaring og lokalhistorie" hvordan man gennem tiden har forholdt sig til bevaring af kulturarv som fiskerhuse og kirkegårde. Hun skriver fra Thy, men perspektivet er langt bredere.

Gudrun Gormsen behandler fænomenet "Levende historie" i artiklen "Rum for oplevelser – sted, historie, iscenesættelse og fortælling". Artiklen er et godt sted at starte, hvis man har lyst til at bruge vinklen i sit arbejde med historiebrug og historieformidling. Hun skriver bl.a.: "... formidlingens form har ændret

karakter. Hvor vidensdelingen tidligere, hvad enten det skete i form af en bog, et foredrag eller en udstilling, ofte havde karakter af, at et budskab blev givet fra en afsender til en modtager som en monolog, lægger man i dag mere vægt på, at vidensdelingen foregår som en proces, hvor modtageren skal inddrage egne erfaringer i læringen og lære ved hjælp af forskellige sanser”.

”Lokalhistorie Fortid, nutid og fremtid” anbefales hermed varmt til historiefagets håndbogssamling eller skolebiblioteket.

Anne Melillo

Den store krig i litterære perspektiver

EVA KRAUSE JØRGENSEN (red.): ”*Slagmark – Tidsskrift for idéhistorie*”, nr. 70 om ”1914”, 2014, 189 sider, pris: 140,- kr. pr. stk.

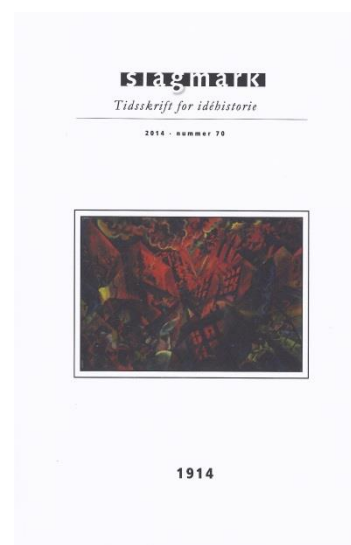
Tidsskriftet *Slagmark*, som knytter sig til Institut for Idehistorie på Aarhus Universitet, har udsendt et nummer, der (næsten) hele vejen dedikerer sig til første verdenskrig i anledning af 100-års-jubilæet. Det er der kommet en række interessante artikler ud af – blandt andet fine læsninger af Thomas Manns omvendning på baggrund af krigen og med større afstand Karl Ove Knausgårds arbejde med krigen som eksistentiel markør i sin monumentale *Min kamp* (2009-2011).

Blandt de mest interessante artikler fra undertegnedes perspektiv er dog Adam Paulsens læsninger af henholdsvis Erich Maria Remarque og Ernst Jünger, som jo nok er dette blads læsere bekendt, men så sammenholdt med forfatteren Walter Flex, som i hvert fald for mig ikke var kendt. Det er der kommet en meget interessant artikel ud af, da der sammenlignes med opfattelsen af krig i henholdsvis *Intet nyt fra Vestfronten* (1929), *I stålstormen* (1920) og så Flex’ *Vandrerens mellem begge verdener* (1916).

Grunden til, at Flex’ bog ikke er kendt for den brede offentlighed i dag, kan være, at den ikke er udgivet siden 1966. Men går man til mellemkrigstiden, var det Tysklands sjette mest solgte bog, der langt overgik Remarque (som jo blev bandlyst og brændt i 1933) og Jüngers bog, som først blev populær sent og i sammenhæng med, at han selv blev skribent for højreradikale tidsskrifter.

Paulsen analyserer de tre bøger over for hinanden ud fra deres perspektiv på krigen. På en lineær skala har man Remarque, der anser krigen som helvede på jord på den ene side, og så Flex i den anden ende, der opfatter krigen som en berusende følelse af samhørighed i et glørværdigt projekt. Jünger ligger så i mellem de to med et mere nuanceret syn på krigen, og det er formentlig derfor, at han ikke blev læst i nogen særlig grad i mellemkrigstiden, hvor Flex kunne levere en langt mere ren krigsbegejstring – hvilket forklarer, hvorfor Flex kun blev genoptrykt i meget begrænset oplag efter 2. verdenskrig.

Det interessante set fra mit perspektiv er, at vi har at gøre med tre forfattere, som alle deltog i krigen på tysk side. Første verdenskrig kan være rigtig interessant i klasserummet, hvis man prøver at forstå den ud fra en skala omkring *mening*. Var krigen en meningsløs afstritning af territorium mellem Europas

stormagter, og blev det først til en verdenskrig på grund af de mange alliancer, der tvang stat på stat ind i krigen i løbet af 1914 uden nogen særlige udeståender med de kommende fjender? Eller var det en krig, der var spækket med mening fra øverste feltmarskal til det mest mudrede skyttegravshul i kampen for at vinde den moderne verden, som erstattede de gamle systemer i netop disse år?

Fortællingerne fra de implicerede er mange, og Paulsen har fornuftigt vurderet forskellen ud fra tidspunktet for de tre forfatteres indtræden i krigen. Hvor Flex og Jünger som frivillige var en del af euforien i 1914, som nødvendigvis måtte sætte sit aftryk i bearbejdelsen af oplevelserne, trådte den yngre Remarque først ind i krigen i 1916 som værnepligtig, hvor idealismen for mange var knust og virkeligheden en ganske anden – velkommen til Somme...

Hvor Paulsen ellers leverer en meget interessant læsning, slutter han som idéhistoriker der, hvor det bliver rigtig interessant for historikeren. For nu har vi etableret forskellene mellem de tre, og hvad så? Den litterære tilgang bevæger sig ikke videre ind i en forståelse af netop kampen om krigens mening i et bredere perspektiv, men lader os hænge med en æstetisk vurdering af værkerne. Det har nu heller aldrig været hans mål andet, og derfor kan man jo ikke klandre ham for det, og jeg vil derfor klart anbefale artiklen som et sted at starte.

En anden interessant artikel i dette nummer er Bjarne Søndergaard Bendtsens artikel om danske nationalkonservatives opfattelse af krigen i årene, der fulgte. Bendtsen har haft fat i mange interessante arkivalier, og han giver et godt blik over tanker omkring heltemod, dansk forsvar og Danmarks rolle i en europæisk politik. Efter Sønderjyllands retur til Danmark og et kvæstet Tyskland begynder flere at tænke tanker om en ny chance for dansk udenrigspolitik. Bendtsen har både fat i politikere (som Ole Bjørn Kraft), digtere (som Valdemar Rørdam) og andre meningsdannere (som Helge Rode), og der skabes et billede, som nok er realistiske omkring tanker om, hvorvidt Danmark burde have indgået i krigen, men ellers opstiller en højrefløj, som i vore øjne fremstår som radikaliseret krigsliderlighed (en slags Walther Flex på dansk).

Og her falder Bendtsen ned i samme problematik som Paulsen. For hvor Paulsen (næsten) kun havde det litterære perspektiv, kommer Bendtsen sjældent ud over det rent ideologiske. Hvad der mangler, er jo selvsagt forklaringer og kontekstualiseringer af kilderne. De kommer fra vores udgangspunkt til at fremstå rabiante, hvor de selv samme synspunkter i deres samtid stadig kunne rummes i det pæne selskab. Og så fungerer forfatteren som dommer i stedet for at forstå, hvilket jo er historiefagets kerne.

Med disse forbehold vil jeg på det varmeste anbefale *Slagmark* til hylderne i historiedepoterne rundt omkring. Der er kloge og interessante artikler at hente i hvert nummer, som let kan supplere og udvikle undervisningen i vores fag.

Mads Blom

Da skolen blev sin egen

ANNE KATRINE GJERLØFF m.fl.: "Da skolen blev sin egen. 1920-70". Bind 4 i Charlotte Appel og Ning de Coninck-Smith (red.): "Dansk skolehistorie. Hverdag, vilkår og visioner gennem 500 år". Aarhus Universitetsforlag 2014. 444 sider, ill.. 400 Kr.

Fjerde bind i Aarhus Universitetsforlags serie om dansk skolehistorie omhandler perioden 1920-70, i hvilken store forandringer utvivlsomt finder sted:

"Da skolen blev sin egen er en fortælling om en tid, hvor den tætte forbindelse til kirken ophørte, mens eksperterne fik indflydelse, og skolesystemet voksede sig stadig større og mere selvstændigt. Samtidig er det også en historie om, hvordan store visioner på skolens vegne blev mødt af hverdagens pragmatisme, kontinuitet og tradition. Resultatet blev en skole, som så ud til at stå stille i lange perioder og alligevel forandrede sig".

Efter 2. Verdenskrig betones, hævder forfatterne plausibelt, således i opinionsdannende kredse

"... det sociale fællesskab (...) mere end den kærlighed til hjemmet, landet og folket, som havde været så vigtig tidligere, og kombineret med stærke forventninger til barnets personlige udvikling. Skolen skulle 'fremme alle muligheder for, at børnene kan vokse op som harmoniske, lykkelige og gode mennesker'".

Redaktøren af Danmarks Lærerforenings blad Folkeskolen refereres for på et repræsentantskabsmøde i DLF i 1953 at have sagt, at

"... skolen måtte fremstå som en autoritet, ikke skræmmende og straffende, men som en venlig og sympatisk indstillet over for eleverne og deres hjem. Læreriidealet var tydeligvis til forhandling, ligesom forståelsen af forholdet mellem børn og voksne".

En demokratisk ånd var klart på fremmarch efter krigen.

Dette skinnede også tydeligt igennem i den betænkning, som et ungdomsudvalg, nedsat af undervisningsminister Jørgen Jørgensen, afgav så tidligt som i 1940, kort efter Danmarks besættelse; herom skriver bogens forfattere med indlagte citater fra betænkningen:

"Heri beklagede man, at de stadige krav om faglig dygtighed havde medført, at den personlighedsskabende opdragelse og uddannelse var tabt af syne. Men samfundsudviklingen og 'landets udvikling og skæbne i en uoverskuelig fremtid' krævede ikke kun, at arbejdskraften besad faglige kvalifikationer. Mindst lige så vigtig var dannelsen af 'det enkelte menneskes tænkeevne og dømmekraft'".

Teknisk udvikling af erhvervslivet stod også på dagsordenen efter 2. Verdenskrig, således blev en såkaldt Teknikerkommission i 50'erne nedsat af den socialdemokratiske statsminister H.C. Hansen. Denne kommission, hedder det i bogen, lagde op til en direkte kobling mellem skole og arbejdsmarked, hvilket fik en blandet modtagelse af lærerne. En kritisk røst, lærer Viggo Witt-Hansen, gav ifølge forfatterne i en artikel i Folkeskolen udtryk for, at børnenes skolegang ikke

”... skulle ligge under for teknologiens kapløb – 'vor tids upersonlige dæmon', som han kaldte det. Skolen burde være for barnet og fokusere på barnets behov og ikke på voksenlivets og erhvervslivets”.

Den diskussion synes ikke at have mistet i aktualitet i dag.

Bogen, der vel stort set tager alle væsentlige aspekter af og indflydelser på skolens historie i perioden op på særdeles kvalificeret vis, er fremragende.

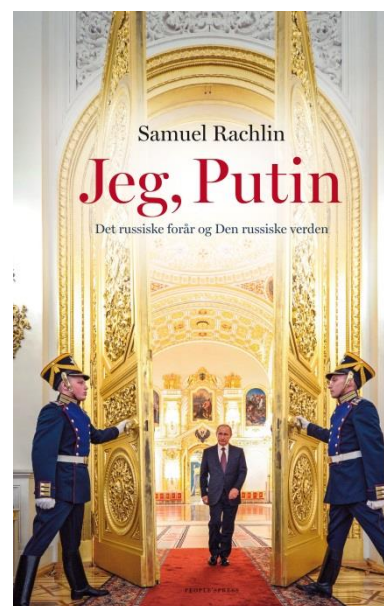
Poul Ferland

poulferland8@gmail.com

Rachlin og Putins Rusland

SAMUEL RACHLIN: ”*Jeg, Putin. Det russiske forår og Den russiske verden*”, People’s Press 2014, 224 sider, (ill.), 200 kr.

Frem for alt er Samuel Rachlins bog om Putin som en lang, aktuel og indsigtfuld artikel om Putins Rusland 2014. Rachlin er journalist, ikke historiker, og det bærer bogen præg af. Han lader sig ikke styre af kronologiske eller tematiske stilladser, men bruger Krim-felttoget som et kraftfuldt anslag. De små grønne mænd, der oversvømmer Krim, men som umælende Marsmænd ikke svarer journalister og andre nysgerrige på spørgsmålene om, hvorfra de er kommet og på hvis ærinde. Det er lige ned i konflikten med faldskærm, men Rachlin holder fint balancen. Fra start analyserer han kompetent og strikt ”sandheden”, som den ses fra Putins pagode i Kreml. Stærkt præget af baggrunden i KGB, med rødder i den (aldrig afsluttede) kolde krig og helt centralt styret af ambitionen om at genrejse den russiske stolthed og selvfølelse.

Den russiske verden som omdrejningspunkt, forankret i russiske filosoffer, der var skrottet i den sovjetrussiske epoke, beskrives indgående, og Rachlin giver et fint indblik i den inderkreds, som Putin læner sig opad, men som også er totalt afhængige af den 61-åriges uanfægtede position som Ruslands stærke mand, siden den herostratisk berømte Jeltsin førte ham frem som sin arvtager og aftager til det russiske imperium, eller i hvert fald rige.

Rachlin får udover de nationalistiske strømme også blotlagt den forandring, Putins Rusland gennemgår. En korporativ stat, hvor oligarkerne er en del af systemet, og accepterer de ikke det, er det flossede retssystem Putins forlængede jernhånd. Khodorkovskij og Berezovskij er levende (og den betegnelse er nok noget, de bør være glade for) beviser herpå. Trods gigantiske formuer blev de uden større falbelader knust og lever i dag i eksil. Khodorkovskij endda efter mange års fængsel og udenlandsk pres for at få ham fri. Pres er kun benzin på Putins stædige, obsternasige vilje til at modstå de vesterlændinge, der ikke vil forstå ham.

Også genstridige mediefolk smager pilsken, og staten har lagt den frie presse ned. Det bliver kun til spæde, modige pip i en russisk verden, hvor propagandaen for systemet dikterer sandheden. Rachlins bog må af

gode grunde slutte midt i krig og krise. Putin har indtil nu overlevet en delvis lavere profil i Østukraine og tunge, økonomiske sanktioner et halvt år efter Rachlin sendte sit manus i trykken. Petrostaten (som trods alt fylder mest i det korporative Putinia) lider under rekordlave oliepriser, men som Rachlin sidst i sin bog fremfører, har det ikke svækket Putins ambitioner om at gøre Rusland til en militær stormagt. Om statsbudgettet kan bære det pt må stå åbent.

Under alle omstændigheder er Rachlins portræt af Putin fængende læsning og giver en solid forståelse, hvorfor Putin og hans nye Rusland er så svære at forstå!

Hans-Henrik Christensen

En dansk-russisk skæbne

HANS F. JENSEN: *"På sporet af Sergej – en russisk krigsfanges historie"*. Forlaget Hogim 2014. 187 sider, illustreret, 250 kr.

De to verdenskrige har været skyld i mange dramatiske skæbner. Litteraturen herom er enorm. Her er endnu et bidrag.

Denne bogs hovedperson er Sergej F. Pomasan, født 1919. Han var russisk officer i 2. verdenskrig, blev taget til fange af tyskerne og presset til at blive tysk officer. Under vagttjeneste i Nordjylland flygtede han og kom til Himmerland, hvor han boede hos folk i Nørager og omegn og blev medlem af deres modstandsgruppe. Trods sin indsats i gruppen og deraf følgende støtte fra befolkningen blev han udvist til Sovjet efter krigen og sad i Gulag indtil 1955. Da han blev løsladt, tog han til sin hjemby Voronesh i Ukraine, hvor han giftede sig og fik børn.

Bogens forfatter kommer fra Nørager, og store dele af bogen er en slags lokalhistorie. De første 85 sider handler om Sergejs ankomst til Nørager, hans arbejde på gårdene, hans indsats i modstandsbevægelsen og hans kamp for at få lov til at blive i Danmark efter krigen. I denne kamp fik han stor støtte fra egnens befolkning. Hans kammerat Jurij gøres der ikke så meget ud af; man ved simpelthen meget mindre om ham.

De næste 30 sider handler om Sergejs ophold i Vestre fængsel og hans og vennernes forgæves appeller til de danske myndigheder. Han var bange for at blive henrettet, fordi han var gået i tysk tjeneste. Han blev kørt til Lübeck i 1946 og overgivet til russerne.

I mange år vidste man intet om hans videre skæbne, men bogens forfatter fik ham i 2011 efterlyst i et russisk tv-program om forsvundne personer. Han fik svar fra Sergejs datter, der kunne fortælle

om hans liv efter 1946. Sergej døde i 2000. Bogen bliver noget følelsesladet når den til sidst fortæller om datterens besøg i Danmark i 2012.

Bogen har gode kort over de relevante egne i Himmerland og over Ukraine. Desuden er der mange fotografier, dels af Sergej og hans kammerat Jurij, dels af folk fra Nørager og fra besøget i 2012. Den er meget læsevenligt skrevet i et enkelt, letforståeligt sprog. Kapitlerne er korte og delt ind i underafsnit. Der er en del gentagelser: først fortælles der om begivenhederne under krigen, dernæst citeres der fra de mange breve som hans venner i Nørager og omegn skrev til myndighederne. I disse breve fortælles der om de samme begivenheder.

Faktisk skulle han slet ikke have været udvist. Fremmedafdelingen indstillede ham til opholdstilladelse, men først nogle måneder efter at justitsministeriet havde overgivet ham til russerne. Hans F. Jensen konkluderer: "Det er rystende læsning. Jeg fristes til at bruge ord som smøl, slendrian, rod og ligeegyldighed. Man må håbe, at noget lignende ikke sker i dag".

Man kan kun give ham ret.

Jørgen Krøigård

Tilpasning eller neddrosling

JØRN HENRIK PETERSEN, KLAUS PETERSEN, NIELS FINN CHRISTIANSEN (red.): Dansk velfærdshistorie, bind 6: "Hvor glider vi hen?" Syddansk Universitetsforlag 2014. 1187 sider. 498 kr.

Den foreliggende bog er sjette og sidste bind i det store værk om dansk sociallovgivnings historie. Vi kan nu se hvad vi har fået, og hvad vi ikke har fået. Vi har fået et fremragende opslagsværk, hvor vi kan se hvornår en given lov blev vedtaget, hvornår den blev behandlet i Folketinget og hvem der sagde hvad i den anledning. I de indledende kapitler til hvert bind kan vi genopfriske vor viden om den økonomiske og sociale udvikling i Danmark, der danner rammen om sociallovgivningen i den pågældende periode. Kapitel 2 i hvert bind er helliget "det socialpolitiske idelandskab" og giver en fremstilling af de lidt mere overordnede synspunkter inden det går løs med alle detaljerne i de følgende kapitler, der drejer sig om hvert af de socialpolitiske områder for sig. Sidste kapitel er en sammenfatning og perspektivering, nok mere det første end det sidste. Et stramt styret og konsekvent gennemført værk.

DANSK VELFÆRDSHISTORIE

Redaktion: Jørn Henrik Petersen, Klaus Petersen, Niels Finn Christiansen

Hvor glider vi hen?

Bind VI Første halvbind Perioden 1993-2014

Men det blev altså ikke historien om danskernes velfærd, det har ikke været forfatterens hensigt, og det er blot titlen der kan give et forkert indtryk af indholdet. En bog om danskernes velfærd gennem historien ville formodentlig være en uoverkommelig opgave for enhver, hvis den ikke bare skulle være en overfladisk ligegyldighed.

Fokus er klart beslutningsprocessen op til en lovs vedtagelse. Det vil sige at vi nok får baggrunden for den, men ikke i samme grad virkningerne af den. Kapitlerne har i meget forskellig grad en talmæssig dokumentation, og der er en del udmærkede diagrammer, men generelt vil en historielærer savne et grundigere tabelmateriale. Det kan selvfølgelig nå et komme med i det lovede registerbind, men lad os nu se.

Det foreliggende bind dækker perioden 1993-2014, bogstaveligt talt op til nu. Man kunne måske forvente at der også ville være et forsøg på et kig ind i fremtiden, og bindets titel, "Hvor glider vi hen?", kunne vel også antyde noget sådant, men det får vi ikke. Vi følger "glidebanen" frem til 2014, ikke længere. Der er heller ikke overordnede overvejelser om skift af velfærdsmodel, måske bryder forfatterne sig ikke om den slags generalisationer. Men generelt er det sidste bind ikke det mindst spændende af de 6 bind, fordi det dækker en periode som ikke altid er nået at komme med i historiebøgerne og som det er svært at få et overblik over, selv om man måske tror man kan huske det hele.

Kapitel 1 om samfundsforhold giver en aldeles glimrende, klar og koncentreret fremstilling af den økonomiske politik og den økonomiske udvikling i perioden, lige til at præsentere for et nogenlunde godt hold elever. Vi får præsenteret den katastrofale politik i årene frem mod krisen i 2008, med hovedrystende kommentarer: "Med den lave og faldende ledighed er det svært at se begrundelser for finanspolitiske lempelser" og "Det er et godt spørgsmål, hvorfor ingen i årene forud for krisen så de risici, der fulgte af udviklingen på de danske finansielle markeder" (s. 21). Her havde der været anledning til at gentage en statsministerbemærkning der burde være lige så berømt som Schlüters "gulvtæppeord", nemlig at de økonomiske lærebøger burde skrives om. Men den får vi nu ikke. Kapitlet er veldokumenteret med tal og diagrammer.

Kapitel 2 giver en udmærket oversigt over idéer og synspunkter, først inden for Socialdemokratiet. Man forstår Nyrops problemer. Debatten udvikler sig frem mod i dag med en afskæring af ekstreme synspunkter hen imod en aldeles overvældende konsensus, i hvert fald i retorikken, det er de samme plusord og - vendinger der benyttes. (Var det noget med en sammenlignende indholdsanalyse?). Kun Enhedslisten står konsekvent udenfor.

Det lange kapitel 3 har overskriften "Aktiveringslinjens gennembrudsår og konsolidering". Det går lidt på tværs af de socialpolitiske områder som bogen ellers er opdelt i, og det beskriver et af de væsentligste skred i politik og tankegang, med et historisk perspektiv tilbage til bistandsloven af 1974, forvandlingen fra optimistisk humanisme til almindelig mistænksomhed. Nøgleordene er først "aktivering", der stadig i visse praktiske udformninger kan tages som udtryk for humanisme, og "incitament", der normalt kan oversættes ved nedsatte ydelser. Tilsyneladende er vi med ekspresfart på vej tilbage til 1800tallets debat, i moderne udgave. "Det økonomiske menneske" er en menneskeart der er populær hos visse økonomer og

nu også de fleste politikere, men som de fleste sociologer ikke kan genkende. Bogen kun lige strejfer nogle elementer til en forklaring: Globaliseringen og indvandringen.

De følgende kapitler er solide fremstillinger, med de stærke sider og svagheder der generelt præger værket. Kapitel 10, om immigrations- og integrationspolitik, er måske specielt interessant, fordi der på dette område (endnu?) ikke er fuldstændig konsensus blandt danske partier. Men også her er der tale om et skred i politikken. Forskellen mellem den politiske elites og befolkningens holdninger er blevet mindre, under indtryk af ikke mindst Dansk Folkepartis fremgang.

Det eneste vi mangler nu, er et registerbind, hvad der jo er en stor fordel ved et opslagsværk. Det måtte også gerne indeholde et supplerende tabelmateriale.

Axel Moos

"Find lige nogle tal der beviser det her"

JESPER TYNELL: *"Mørkelygten"*. Samfundslitteratur 2014. 356 sider. 399 kr., som e-bog 278 kr.

Første gang jeg hørte den bemærkning, var i begyndelsen af 1970'erne, da en bekendt ville forklare hvorfor han ikke længere var ansat i centraladministrationen. Hvis man skal tro Tynells bog, er det ikke blevet bedre siden, snarere værre. På den anden side har mine nuværende bekendte i centraladministrationen svært ved at genkende den virkelighed som Tynell beskriver.

Det som Tynell har gjort, er at tage udgangspunkt i en række sager (forholdsvis få), som vakte en vis opsigt, og hvoraf nogle unægteligt var ret kompromitterende for ministre og embedsmænd. Han kontaktede de embedsmænd der havde været centrale ved sagernes behandling og bad om interviews (med løfte om anonymitet). Rigtig mange af dem (45 i alt) stillede op, og de var meget åbenhjertige.

Tynells metode er næppe egnet til en beskrivelse af hverdagen i et ministerium, selv om vi ser bort fra de problemer der er ved at benytte anonyme kilder. Men fremstillingen er så veldokumenteret, gennemarbejdet og indsigtfuld, at man ikke tvivler på den fremstilling han giver af de sager han har valgt at behandle. De fleste og de tungeste af sagerne drejer sig om det lovforberedende arbejde; i det omfang det administrative arbejde medtages, er det i højere grad regler for behandling af sagerne end det er afgørelsen af enkeltsager det drejer sig om. Den faglighed, som embedsmændene (mis)bruger i de valgte sager, er dels økonomisk, dels juridisk.

De sager Tynell tager med, stammer fra VK perioden 2001-10, men han mener ikke at bogens problematik eller konklusioner har noget med regeringen partifarve at gøre. Det er sager af overvejende økonomisk art

som nedlæggelsen af Arbejdsformidlingen, strukturreformen, redegørelse for brug af handicaphjælpere og rapport om effekten af aktivering. I de nævnte eksempler beskriver Tynell nogle egentlig ret primitive talmanipulationer; det ville næppe volde vore elever problemer at gennemskue dem, hvis de blev præsenteret med bogens informationsgrundlag.

Der er også interessante afsnit om fremgangsmåder, f.eks. en køreplan for mediebehandling i forbindelse med lancering af et lovinitiativ, hvordan man nedsætter en kommission og får det ønskede resultat ud af den, osv.

De juridiske sager har Tynell hentet fra EU-retten (ambi-sagen) og folkeretten. Også her er det embedsmændenes opgave at forsvare det standpunkt som regeringen har lagt sig fast på. Mens regeringen får embedsmændenes reelle vurderinger, er det stærkt farvede vurderinger man videregiver til Folketinget, medierne og offentligheden.

Embedsmændene er altså ministrenes loyale tjenere, og deres arbejde har til formål at forklare og forsvare ministrenes politik. De er ikke objektive og uafhængige – det er en myte, siger Tynell. Men er det nu det? De folketingsmedlemmer der tilhører partier der er eller har været i regeringen, kan da ikke tro på den slags? Og kan Christiansborgjournalisterne? Offentligheden har måske nok i nogen grad den opfattelse at embedsmændene er, eller i hvert fald burde være, objektive og uafhængige.

Tynell mener klart, at der er tale om et demokratisk problem, i og med at regeringen disponerer over embedsværket med dets enorme analytiske kapacitet, som regeringen (mis)bruger til at tilskære beslutningsgrundlaget for også Folketingets arbejde. Han har til sidst i bogen nogle kortfattede overvejelser over hvordan man kunne rette op på situationen:

Ansættelse af flere "politiske" embedsmænd ("spindoktorer") ser han ikke som en løsning, tvært imod. Hans påstand i bogen er jo at alle embedsmænd er blevet spindoktorer. Men måske kunne man løsne båndene mellem embedsmænd og ministre og styrke båndene mellem embedsmænd og Folketing (som i Sverige). Han har også nogle velmente råd til massemedierne.

Der er ingen tvivl om at offentlig adgang til centraladministrationens sagsakter er altafgørende, og her konstaterer Tynell at efter den nye offentlighedslov af 2013 kunne han ikke have skrevet den foreliggende bog. Udviklingen på det punkt går den gale vej.

Afgørende er også offentlighedens interesse for og evne til at sætte sig ind i økonomiske og juridiske analyser. Her er det at vi andre kommer ind i billedet. Vi tilhører ganske vist undervisningsministerens område, men i den yderste periferi, og vi har da endnu ikke fået besked om at vort vigtigste mål er at få undervisningsministeren genvalgt.

Man kunne mene at det stigende antal "tænketanke" i dagens Danmark i nogen grad kunne rette op på ubalancen. Det kan de også, men de skaber selv en ubalance, i og med at de er dyre at drive. De der har bedst råd, vil disponere over de største og bedste tænketanke.

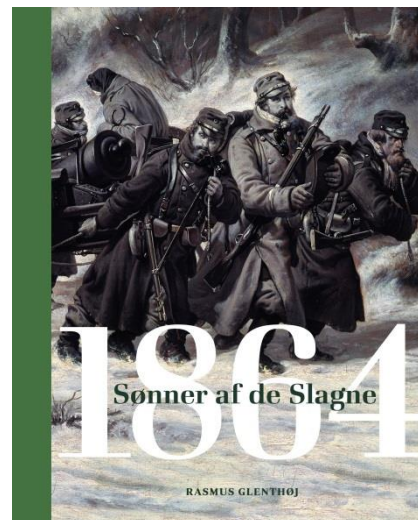
En bog som den foreliggende skrives ikke hver dag, eller for den sags skyld hvert år. Den bør læses.

Axel Moos

Rasende god historieskrivning

RASMUS GLENTHØJ: "1864 sønner af de slagne". Gads forlag 2014. 576 sider, 400 kr.

Meget kan man læse om 1864, meget kan man tro om 1864, meget kan man forestille sig om 1864 – og læser man Rasmus Glenthøjs "1864 Sønner af de slagne" er det muligt at gøre det kvalificeret. Glenthøj har taget det alvorligt at se tiden, beslutningerne, handlingerne og menneskerne uden at forfalde til at være bedreviddende eller bagklog. Med Glenthøj kommer man som læser tættere på at forstå, hvordan tingene hang sammen *dengang* og at datidens kontekst var kompliceret. Og selvom alle historikere ved at det er sådan, så er det fantastisk at det nu også er formidlet i en form så alle kan læse det. For Glenthøj kan nemlig også skrive. Så alle interesserede i den politiske historie om 1864 kan med fryd sætte sig i sofahjørnet og nyde en velskrevet historieformidling om netop det. Den tredje ting som gør bogen værd at have/læse er de fine illustrationer, der understøtter og understøttes af teksten. Læg dertil at kapitlernes overskrifter i sig selv er små mesterværker.

I prologen slår Glenthøj sin tone an: "Næsten alle i landet kender i et eller andet omfang fortællingen om 1864. Det er historien om dansk hovmod, der står for fald. Drevet frem af nationalisme og en overdreven tro på egne evner sendte nationalliberale politikere med folkets fulde opbakning landet på katastrofekurs.(...) ifølge denne fortælling var de nationalliberale ude af stand til at erkende, at de ikke forstod europæisk politik. Forblændet af overmod, nationalromantik og den sejr, som mange danskere troede, man havde vundet i Treårskrigen," (s. 18). Dumhed, dumhed, dumhed. De troede at Dannevirke ville forhindre tysk indtrængning, de troede de havde vundet over tyskerne i Treårskrigen, de troede mere på sig selv end forstandige konservative statsmænd. De er den grundfortælling Rasmus Glenthøj gør op med. Og han sætter krigen og konflikten ind i en større både international og regional/national ramme.

Glenthøj starter sin fortælling med Napoleon, der trods Waterloo stadig kastede sin skygge over Europa. At de franske hære nok bragte død og ødelæggelse med sig, men også en ny tids idéer om frihed, lighed og broderskab. Om begyndende nationale bevægelser. Og om Kronprins Frederik den 6., der forsøgte at skabe et stor Danmark (s. 27). Kapitel 1 om kejserens skygge handler også om at være allieret med Napoleon, om statsbankerot og forfatningskamp.

I kapitel 2 har Glenthøj blandt andet fat i modsætningen mellem at dyrke det danske efter "tabet af Norge" og have en stat der var tysk (s. 47). Kapitel 3 handler om de nye ideer, den europæiske krudttønde og den relativt fredelige andedam: "I Danmark blæste Julirevolutionens vinde ingen omkuld, men vindstødet fra Paris var nok til at skabe røre i den hjemlige andedam."(s. 68) Glenthøj kommer også ind på

modsatningerne mellem konservatisme og grundtvigianisme, mellem radikalisme og liberalisme. Om bonden som borger. I kapitel 4 er det helstaten, skandinavisme, nationalisme Glenthøj udfolder.

Kapitel 5 er "den slesvigske knude". "Kampen mellem dansk og tysk i staten var også en kamp mellem to byer, der burde have stået hinanden nær."(s. 120) En kompliceret affære om den liberale slesvig-holstenske bevægelse, om uklare grænser og om tvillingehertugdømmerne (s. 123).

"Den engelske forfatter Samuel Butler skrev, at end ikke Gud kan forandre historien. Det kan kun historikere. Påstanden passer perfekt på den måde, som de lærde i Danmark, Tyskland og hertugdømmerne brugte fortiden som et redskab i forsvaret for og opbygningen af nationen."(s. 124). Et eksempel på knuder i konflikten var sproget. En knude af dimensioner: "... nærmest umulig at forstå og acceptere sprogforhold, som de så ud i Slesvig."(s. 127) Det kommer Glenthøj tilbage til i kapitel 9 i afsnittet om "sprogpolitik".(s. 251) Glenthøj beskriver hvordan konflikten fødes mens magtforholdene i samfundet ændres markant. Det som er Glenthøjs styrke også her, er sammenkædningen af begivenheder og forandringer, at kampen om magten i/over hertugdømmerne ikke forstås isoleret.

Derefter kommer kapitler om revolution, borgerkrig, om det nye monarki og den tabte fred.

Kapitel 9 handler om hvordan svaret bliver "dansk og intet andet". Om det Glenthøj kalder en monumental nationalisme og en akademisk skyttegravskrig. Om sprogpolitik der skulle redde danskheden og stoppe det tyske sprogs fremmarch på den jyske halvø (s. 255).

Cirklens kvadratur hedder kapitel 10. Omdrejningspunkterne er den konstitutionelle helstat, de ændrede roller for samtlige lande i Europa og politisk rænkespil, både i København, Kiel, London og Berlin.

De efterfølgende kapitler fortsætter turen frem mod – og forbi – 1864. Om nat og dag ved Dybbøl, om forfatningskamp og flagellanernes sejrsmarch. I Glenthøjs epilog skriver han: "Hvad bør vi gøre, hvis vil 150 år efter ønsker at bedømme 1864? For det første må vi gøre os klart, hvad de bagvedliggende årsager til, at det danske miniputimperium brød sammen, var."(s. 502) og det er netop hvad de forgående 500 sider har handlet om.

I forhold til at bruge Glenthøjs bog i undervisningen, så er det muligt at tage et kapitel ud, fx kapitel 9, hvis vinklen er nationalismens udvikling i DK. Eller kapitel 13 om undergang i et tema om historiebrug. Mulighederne er mange – hvert kapitel i bogen er anvendeligt.

Katrine Scheibel

En kompliceret lærestreg

LARS BANGERT STRUWE & MIKKEL VEDBY RASMUSSEN (red.): "Læren af 1864. Krig politik og stat i Danmark i 150 år". Syddansk Universitetsforlag 2014. 187 sider. 249 kr.

150-året for nederlaget i 1864 blev markeret på flere måder i det forgangne år. Mest spektakulært vel i DR's dyre kiksede tv-serie. Denne bog har – som titlen antyder – fokus på det anvendelsesorienterede aspekt: hvad har vi lært af krigen? Bogen består af en introduktion ved de to redaktører og syv artikler, som på mange måder er forskellige, men har et fællestræk: de forholder sig alle til bogens titel. Her er der ikke bidrag, der kun perifert forholder sig til den overordnede idé med udgivelsen, som man ofte ser i mange andre tematiske artikelsamlinger

Denne idé udfoldes i den ret korte introduktionsartikel, som også hedder *Læren af 1864*. Idéen går ud på at afdække den usynlige historie om 1864. Altså hvordan nederlaget og de erfaringer, militærfolk, diplomater og politikere høstede af det, kom til at spille en væsentlig rolle i dansk politik, både forsvars-, uden- og indenrigspolitikken, helt frem til i dag. I deres opsummering af artiklerne sammenligner forfatterne læringsprocessen efter krigen med de fire faser, som danner basis for den terapeutiske behandling af traumer: chokfasen, reaktionsfasen, reparationsfasen og nyorienteringsfasen.

Den forsvars- og udenrigspolitiske rolle, nederlaget har spillet, er velkendt og har været diskuteret i årtier. 1864-syndromet kunne man kalde det. Det er den kurs, der for alvor indledtes under debatten om Københavns befæstning med Hørups *Hvad skal det nytte*-argumentation, og som tilsyneladende blev bekræftet først af den vellykkede neutralitet under Første Verdenskrig og så med genforeningen i 1920. Derfor videreførtes denne underdrejede udenrigspolitik i Mellemligstiden, hvor den førte til ligge-dødholdningen over for det nationalsocialistiske Tyskland og resulterede i besættelses-traumet den 9. april 1940.

Efter 1945 blev der gjort op med elementer i denne politik, da Danmark valgte side i Den Kolde Krig og gik ind i NATO. Men vi var stadig ret tilbageholdende med at engagere os militært, og hvis vi gjorde, var det kun i FN-regi. Først i 1990'erne og især i nullerne slog Danmark ind på en mere selvbevidst og aktivistisk udenrigspolitik. Bertel Haarder udtalte i 2011, at *Vi har lagt 1864 bag os*. Men det havde så også taget 150 år, kunne man tilføje.

Dette forløb diskuteres fint i to af bogens artikler af Mikkel Runge Olesen (*Dansk udenrigspolitik i skyggen af katastrofen*) og Hans Mouritsen ("*1864*": *Et spørgsmål går gennem dansk udenrigspolitik*).

De indenrigspolitiske konsekvenser behandles af Ove K. Pedersen i artiklen *Nederlagets tid: krige og velfærdsstat*. Her argumenterer han for, at nederlaget i 1864 var en væsentlig forudsætning for dannelsen af velfærdsstaten. Danmark blev med krigen en enhedsstat og en nationalstat, men også *en svækket stat, som var forudsætningen for dannelsen af folkelige bevægelser og en folkelig kamp for reformering af statsmagten – fra enevælde i retning af parlamentarisme* (s. 16-17). Den etniske og sproglige homogenitet

styrkede den nationale identitet og sammenholdet, som gennem socialdemokraternes og fagforeningernes indsats mandede ud i en velfærdsstat. Et forløb som Ove K. Pedersen gennemgår ret detaljeret og overbevisende.

På basis af den danske velfærdsstats opståen og amerikanske undersøgelser diskuterer Ove K. Pedersen, om det generelt forholder sig sådan, at små stater med en homogen befolkning og erfaring med tabte krige er mere egnede til at tilpasse sig forandringer og gøre det gennem samarbejde og konsensus?

Også i Uffe Østergaards artikel, *Nederlaget i dansk og europæisk erindring*, vurderes 1864-nederlagets konsekvenser overvejende positivt. Østergaards artikel er et næsten ordret genoptryk af en tidligere artikel, som pudsigt nok tages under behandling i et af bogens mest interessante bidrag nemlig Rasmus Dahlbergs *1864 – en kontrafaktisk slagmark*. Dahlberg gør rede for, hvad kontrafaktisk historieskrivning går ud på, og han påpeger med stærke eksempler, hvordan kontrafaktiske overvejelser stort set også altid præger mere almindelige historiske fremstillinger. Her må især Uffe Østergaard og Tom Buk-Swienty holde for.

Artiklen er både underholdende og tankevækkende læsning. Dahlbergs eksempler er relevante og interessante, fx diskuterer han Buk-Swienty og andres påpegning af, hvilken betydning det havde, at den prøjsiske hær havde baglader-geværer, men den danske havde de langsommere (men mere træfsikre) forlader-geværer. Og hvordan ville det være gået, hvis det havde været omvendt?

Det spændende ved Rasmus Dahlbergs artikel er også hans analyser af, hvor og hvordan de kontrafaktiske overvejelser indarbejdes i fremstillingerne, og hvilke formidlingsmæssige konsekvenser de får.

En spændende bog, som kan anbefales til større skriftlige opgaver. Men flere af artiklerne vil også være velegnede som basis for en diskussion af, hvordan historien er blevet brugt af politiske beslutningstagere og i forlængelse heraf: hvad og hvordan kan vi lære af historien?

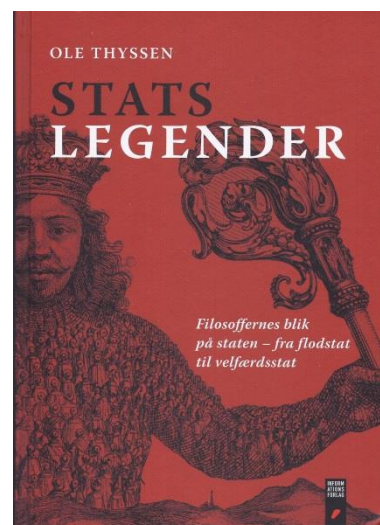
Henrik Bonne Larsen

Med filosoffens øjne

OLE THYSSEN: *"Statslegender"*. Informations Forlag 2014. 357 sider. 330 kr.

Forfatteren præciserer med det samme hvad der er bogens indhold, og hvad der ikke er. Den handler ikke om "historiens og sociologiens stat, ikke om staten som den er eller var". "Temaet er hvordan filosoffer op gennem historien har iagttaget og beskrevet staten" (s. 11).

Man kunne måske derfor forvente at bogen var struktureret efter filosoffer, med et afsnit til hver, men det er den nu ikke. Kapitlerne handler om de forskellige typer af stater i kronologisk orden, og under behandlingen af hver type af stat inddrages så de filosoffer som

forfatteren finder relevante. Der er præcise og grundige henvisninger og en omfattende litteraturliste, men intet navne- eller stikordsregister.

Udvalget er eksklusivt vestorienteret med et spinkelt kapitel om "flodstater" til at begynde med. Forfatteren har bevidst fravalgt noget der kunne have givet bogen noget unikt i forhold til de ikke så få bøger der i forvejen findes om emnet. I dagens verden er filosofien bag den konfucianske stat, eller tankerne bag den islamiske stat, vel ikke længere noget vi kan tillade os at se bort fra.

Den valgte struktur betyder at ganske meget af bogen kommer til at handle om statsformernes opbygning og udvikling, uden at de eksplicit ses gennem de datidige filosofers øjne, og at læseren (og anmelderen!) derfor kommer i tvivl om, hvorvidt det nu er historie eller sociologi man læser (og derfor kan kritisere, som ikke filosofisk skolet), eller det er filosofi, men ingen filosof kan vel forvandle Ludvig af Bayern til Ludvig af Bøhmen? (s. 107). Når forfatteren bevæger sig ind på historikerens eller sociologens område, er der uundgåeligt en del formuleringer der vel ikke er lodret forkerte, men alligevel vil irritere fagfolk på disse områder, på grund af mangel på de nuancer og forbehold som en fagmand ville forsyne dem med.

Udvalget af filosoffer vil næppe overraske en læser der er bekendt med den politiske idéhistorie, og fremstillingen af de ældre af filosofernes tanker heller ikke. Det er svært at sige noget nyt og originalt om Platon og Aristoteles! Middelalderafsnittet er spændende, men plages lidt af en hyppig svaghed ved et oversigtsværk, nemlig nogle gevaldige kronologiske spring. Middelalderen er en lang og ganske heterogen periode. Universalismetanken spiller en forbavsende ringe rolle i middelalderkapitlet i betragtning af både pavens og kejserens krav på at repræsentere kristenheden som helhed.

Fremstillingen af enevældens filosofi er solid og grundig. Thyssen lægger vægt på enevældestaten som en retsstat, men kan på den anden side godt se at synspunktet ikke holder, i og med at kongen kan undtage hvem og hvad han vil fra lovens almindelige befaling (s. 142). Vedrørende Hobbess har forfatteren en betydningsfuld korrektion til den danske oversættelse – godt set! (note 256, s. 143). Afsnittet om den merkantilistiske tankegangs betydning er også ganske udmærket. I det hele taget er fremstillingen grundig og god helt frem til kapitlerne om velfærdsstaten og "den næste stat".

I beskrivelsen af velfærdsstaten, set med filosofernes øjne, må vi konstatere at filosoferne ret entydigt er imod, mange af formuleringerne viser et hadforhold, der ikke står tilbage for Anders Fogh Rasmussens (før hans omvendelse). Kan man ikke finde et overbevisende filosofisk forsvar for velfærdsstaten?

I det afsluttende kapitel om "den næste stat" undlader forfatteren at give et direkte bud på dens udseende, men beskriver i stedet nogle problemer som den næste stat må overvinde. Problemet stat/marked er i forgrunden, hvilket er helt berettiget.

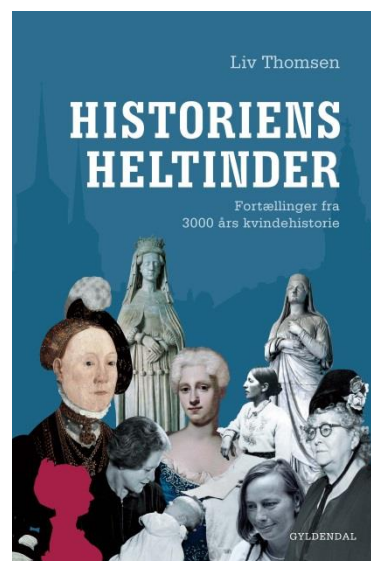
Axel Moos

Kvindehistorier. Kvindeskæbner fortalt af kæk kulturformidler

LIV THOMSEN: ”*Historiens heltinder. Fortællinger fra 3000 års kvindehistorie*”. Gyldendal 2014. 256 sider, 300 kr.

Liv Thomsen, der er kendt fra TV som formidler af kulturhistorie, har i bogen: *Historiens heltinder* udvalgt 10 kvinder, hvis tilværelse og livsvilkår hun belyser. De udvalgte kvinder tilhører på hver deres måde og på hver deres tid segmenter i samfundet, der gør, at de på den ene eller anden måde har fået skabt et eftermæle, der gør, at de huskes i vor tid.

De portrætterede kvinder er: Egtvedpigen, Thyra Danebod, Margrete 1., Birgitte Gøye, Augusta Winterfeldt, Kamma Rahbek, Anna Ancher, Thit Jensen, Inge Merete Nordentoft og Tine Bryld.

Bogen er bygget op i 10 kapitler, hvor hvert kapitel omhandler tidens udvalgte heltinde. Der bliver brugt 20 til 30 sider pr. kvindeportræt, og i noterne til bogen kan vi se, at der kun anvendes trykt materiale som kildemateriale. Liv Thomsen har desuden været rundt i landet for at besøge de steder, hvor kvinderne primært har haft deres virke. Det mest interessante er, at Liv Thomsen ved hvert portræt har inddraget og interviewet forskere, hun mener, ved noget særligt om den pågældende person. I kapitlet om Egtvedpigen er det således arkæologen Flemming Kaul, der leverer analysen om Egtvedpigens rituelle rolle i bronzealderen. I afsnittet om Birgitte Gøye er det Birgitte Bøggild Johannsen, hvis speciale er dansk og europæisk kunst- og kulturhistorie fra middelalderen til 1900, der fortæller om Birgitte Gøyes muligheder i tidens renæssancesamfund. Bogens sidste portræt om Tine Bryld opleves som det mest nærværende og spændende. Måske fordi Tine Bryld er ganske tæt på, og stadig huskes, så vores egen forståelse og indsigt spiller med ved læsningen.

I alle kapitlerne præsenteres den historiske periode, der omkranser kvindernes liv, og her er Liv Thomsen tydelig vis på hjemmebane, da hendes flair for at skære den gode fortælling og historie folder sig fint ud.

Af bogens forord kan vi læse, at Liv Thomsen med bogen vil ”spinde en rød tråd ... skabe et slægtskab på tværs af årtusinderne...”, samt at bogen kan opleves ”... som en langt større mentalitetshistorisk fortælling.” Jeg er ikke helt sikker på, at jeg føler det store slægtskab med så magtfulde og privilegerede kvinder, som Liv Thomsen har valgt. Det er ikke nok blot at konstatere, at vi alle fra ”Egtvedpigen til rødstrømpen” elsker, hader, lever og dør. Mentalitetshistorie må være en dybere afdækning af tidens opfattelse af netop følelser.

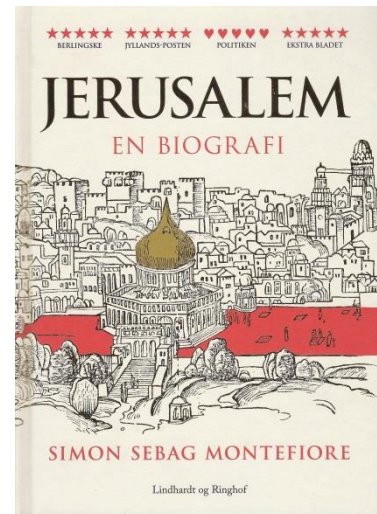
I gymnasiesammenhænge har jeg svært ved at se bogen anvendt, idet portrætterne langt hen ad vejen er biografier. I forbindelse med elevernes valg af materialer til større opgaver vil den nok kunne optræde, idet den er let læst og formidler udviklingstendenser på en meget fremkommelig måde.

Susanne Geisler

Jerusalem

SIMON SEBAG MONTEFIORE: *"Jerusalem – en biografi"*. Lindhardt og Ringhof. 2. udgave. 752 sider, 300 kr.

Denne bog er et skoleeksempel på, at alt skal med. SSM pointerer, at værket er en syntese og, at han har været nede i kildematerialet og er blevet krydstjekket af eksperter. Hvis alt skal med, risikerer forfatteren, at læseren står af. Det er en ordentlig moppedreng, der foreligger om Jerusalems omtumlede historie, og det er ikke tilrådeligt at læse den i et stræk. Målet er at skrive Jerusalems historie for almindelige læsere, og det mål kan man så håbe bliver opfyldt. Alene titlen: En biografi indicerer, at forfatteren opfatter byen, som en levende organisme – et menneske. Man kan selvfølgelig opfatte den som en organisme, når hele historien bindes op på konger, fyrster etc. og deres eskapader. Byen er naturligvis ikonisk og politisk højspændt, og Herbert Pundik sagde i sin tid, at den eneste, der kan styre Jerusalem, er Gud.

SSM er historiker, og ifølge presseomtaler har den ligget på toppen af bogsælget i udlandet i lang tid. Også herhjemme har de forskellige aviser givet den mange stjerner, hvilket kan undre anmelderen lidt. Bogen er pumpet med stof og henvender sig til alle interesserede, men forskere vil finde for mange svagheder, for den inddrager historie, religionsfilosofi og eksegesi m.m. Kan én forsker klare det? Nej – det skal der et team til. For historikere er værket i meget høj grad narrativt og ikke meget analyserende. I første del minder det i høj grad om Herodots tilgang til historien med de positive og negative sider, han havde med mængder af små historier i den store. Bogen gaber over meget, måske for meget for en enkelt historiker, og det er ikke muligt, hvis metoden skal være i orden. (Historikere angreb i sin tid Grimberg for selv at skrive den samlede verdenshistorie). Værket er strengt kronologisk opbygget, og forordet er en glimrende indgang, da det i kort form rummer forfatterens tanker og overvejelser om Jerusalem. Jerusalem er den hellige by, men har, som SSM fabulerer over, været et sammensurium af overtro, uredelighed, vold, hor, udskejelser og intolerance. Jerusalem ligger uden for alfarvej og har ingen strategisk betydning, hvilket er interessant, når den spiller så stor en rolle i verdenshistorien, hvor mange huse er bygget over grave, som indicerer, at de døde næsten lever.

Bogen er opbygget i 9 hovedafsnit: Jødedom, Hedenskab, Islam, Korstog, Mamlukker, Osmanner, Imperium og Zionisme. Der er fyldige stamtavler bagest i værket over en del af de dynastier, der har behersket Jerusalem, men alle er ikke repræsenteret – underligt. Kortmateriale er der også med kort over området og detailkort over Jerusalem i forskellige perioder. Naturligvis er der en omfattende bibliografi, kilder, noter med primær og sekundær litteratur og et kombineret navn- og emneregister. Men noteapparatet er ikke totalt gennemskueligt, da de forkortelser, som SSM benytter sig af, ved læsningen ikke fremgår umiddelbart af noteapparatet, og det gør det svært for historikeren at krydstjekke. Dertil kommer, at forklarende noter/tekster i bunden af siderne kan kortslutte læsningen, for alle oplysninger dér, er ikke lige relevante. De fine illustrationer indgår ikke som en del af teksten, da de på en gammeldags facon er samlet i klumper og derfor ikke direkte underbygger og støtter teksten. Det ville have været optimalt, hvis læseren undervejs i sin læsning havde kunnet støtte sig til kort og illustrationer, når vigtige oplysninger om steder,

kvarterer og bygninger dukker op. Et eksempel er s. 281, hvor vi får at vide, at man på kortene kan se – så sæt et kort og nogle illustrationer ind på stedet!

Det Jerusalem Titus så, før han ødelagde byen, var Herodes den Stores by med templet og det byggeri, som Josefus siger: ”Overgik alle mine evner til at beskrive dem”. Jerusalem rejste sig ikke igen før det 20. århundrede. Ødelæggelsen dannede grundlag for jødedommen og byens status som hellig by for både kristendom og islam. Fremstillingen af det tidlige Jerusalem er kildefattig, og jødernes historie bygger på udelukkende på Biblen og Josefus med de oplagte svagheder, der er ved ham. Biblen er svær at krydstjekke og arkæologerne er også i dag i høj grad rundt på gulvet, men resultaterne bruges politisk – fuldstændig som i Sønderjylland i perioden med de slesvigske krige. Perioden med Saul, David og Salomon bliver foldet ud, og SSM må erkende, at Biblen er eneste kilde, så hvor meget klogere bliver man? Den historie kender den almindelige læser fra folkeskolens religionsundervisning.

Persere, makedonere med Alexander den Store, babylonere og makabæere har sat deres fod i Jerusalem. Detaljer med familier og regenter og gode historier ruller igennem, så læseren skal holde tungen lige i munden med krige, konger, familiefejder og den yderste form for brutalitet. Hvad skal vi med alle de frygtelige historier om dynastierne, hvor det stort set går ud på at slå tronranere, koner og elskerinder ihjel? Den røde tråd er jo Jerusalem, og der bliver alt for mange diskurser. Det gælder om i enhver forskning at holde tungen ned i sporvognskinnen. Undervejs dukker en betegnelse Kølesyrien op? Er det en oversættelsesfejl? Jeg kan ikke finde ud af, hvad den dækker. Når vi kommer op i Romertiden kunne andre kilder i denne kildefattige periode være inddraget, men de bliver ikke brugt efter fortjeneste. Fremstillingen om Rom er overfladisk og inddrager de værste myter.

SSM skriver i meget korte sætninger – næsten i telegramstil men elsker adjektiver, så ofte bliver det underligt komisk og modsætningsfyldt. Der bliver føjet de underligste irrelevante betegnelser på personer som: ”Herodes var velsignet med alle fortrin af udseende legeme og sind” og siden senere ”Han voksede op i en velhavende, men årvågen og skånselsløs slægt”! (Det går i retning af moderen var blond, men faderen hed Kurt). ”Han ankom til Tiberius, som boede tungsindig i sin villa”! Om Antonius: I Rom virkede denne orientalske attitude uromersk, umandig og uklog. Ja mon ikke. Det er Octavians propaganda, men det er ikke det, striden mellem Octavian og Antonius drejer sig om. Beskrivelsen af Nero bliver farceagtig oven på nyere forskning. Octavian var ikke kejser i Rom – han var senatets førstemand. Har man ikke Plinius’ breve til kejseren med om Roms behandling af jøderne, er det ikke i orden. Alle kejser Konstantins familiefejder hævles igennem, men har ikke meget med den røde tråd at gøre. Eksemplerne er legio, og man spørger sig selv: Hvorfor skal det med, og hvor har han det fra? Selvfølgelig får vi hele Jesus lidelseshistorie, men der er skrevet så meget om den, at det bliver narrativt, og den bliver ikke udsat for en mere dybtgående analyse. Den er jo på godt og ondt omdrejningspunktet i Jerusalems betydning. Også her er kildematerialet småt, for vi ved, at evangelierne udgør fundamentet. Det kan en historiker ikke klare alene, for der er skrevet kilometervis om eksegesi i den sammenhæng, og derfor bliver hele afsnittet underlig uforløst.

Frem til Jerusalems død i perioden 66 – 70 f. Kr. er der voldsomme magtkampe i byen, hvor bl.a. zeloterne kæmpede, og det illustrerer de mangelunde religiøse fraktioner, der var dengang som nu. Så et vigtigt punkt i værket er, hvor stor en rolle religiøse fraktioner udgjorde og stadig udgør. Men SSM konstaterer selv, at Josefus som eneste kilde ikke kan forklare fraktionerne. Det svarer til i dag, at en eneste journalist skulle analysere og drage konklusioner, om det gigantiske kaos hele Mellemøsten udgør i dag, og som forskere har udnævnt til at være Mellemøstens Trediveårskrig! Under alle omstændigheder lagde Titus

Jerusalem i ruiner og billeder af det kan i dag ses i Titusbuen på Forum Romanum. Massadafæstningen holdt ud tre år efter og er et ikon og symbol i Israels nutidige historie. Fra Konstantin sker en forfølgelse af jøder med afbrydelser, og mange tumulter og kampe i Jerusalem er affødt af fanatikere udefra.

I afsnittet om den arabiske afdeling kommer en kronologisk opremsning af kalifatets ledere – interessante som uinteressante, men de muslimske erobrere havde på dette tidspunkt ikke noget imod fællesskabet om helligdommene med de kristne. Det hele fyldes af gode saftige historier. Pilgrimsfærd til Jerusalem var vigtig for befolkningen i Europa, men i stedet for kuriøse historier om hertugers færd, ville det have været interessant med en egentlig analyse. Blandt pilgrimmene dukker hele tiden mere eller mindre sære personer op, som hævder, at de er Davids eller Jesus inkarnation. Det hele bliver en underlig blanding af gode historier med baggrund i religiøse og verdslige kilder, hvor repræsentativiteten kan diskuteres. I afsnittet om korstogene er der under felttogene i Mellemøsten gode overvejelser om baggrunden ved siden af drabelige historier om Richard Løvehjerte og Saladin og længere militærhistoriske slagbeskrivelser. Men der sniger sig underlige betegnelser ind om de kristne som katolikker – naturligvis, for Reformationen kom et par århundrede senere! SSM pointerer, at kristendommen først fik held med sig i Jerusalem i 1917. Over år kan vi via iagttagere se Jerusalems opgang og nedgang fra gylden stad til en by med lille befolkning, forarmet, plyndret af diverse magthavere, som værket bliver bundet op på. Tankevækkende, at Napoleon under sit felttog i Mellemøsten udstedte en erklæring om jødernes ret til Jerusalem, og den foregriber næsten Balfour-erklæringen. Det virkelige Jerusalem forfaldt, men det imaginære Jerusalem optændte Vestens drømme. Chateaubriands bog, som han skrev efter en rejse fra Paris til Jerusalem, slog tonen an, og amerikanerne kommer ind i billedet. De første amerikanske missionærer havde en klar opfattelse af, at indianerne var Israels forsvundne stamme, og det endte med, at Jerusalem blev overrendt af apokalyptiske amerikanere, så der i amerikanske aviser blev draget sammenligninger til den californiske guldfeber! I den imperialistiske periode (1870 – 1914) er alle stormagter på godt og ondt til stede i Jerusalem for at fremme religiøse interesser, hvilket resulterer i stort byggeri. Ind i mellem kommer SSMs behandling af Montefiorernes betydning for jøderne i Jerusalem, og det er for så vidt i orden, men det kommer mere til at dreje sig om jødernes situation, så det er her der sker en sammenblanding: Drejer værket sig efterhånden om Jerusalem eller jødernes historie? Sammenhængen er der naturligvis ud fra jødernes devise: Næste år i Jerusalem. Men SSM kalder sin bog en biografi og viser netop, at Jerusalem i sin omtumlede tilværelse ikke kun er jødernes by!

Zionismen og dens vigtigste personer som Herzl får selvindlysende sit eget afsnit med Dreyfuss-sagen, som igangsætter for dennes tanker om et selvstændigt land for jøderne uanset sted. Herzls idéer var sekulære, og hans tanker gik i retning af en tysk aristokratisk republik – et slags Venedig med et senat og Rothschild som en doge! Herzl troede på en zionisme, som ikke var bygget af bosættere, men igangsat fra oven via kejsere og finansieret af pengemænd. Dette punkt er yderst interessant, da det med al ønskelig tydelighed viser de forskellige anskuelser inden for jødedommen. Han havde kontakt med kejser Wilhelm d. 2., og Herzls idéer for Jerusalem var, at byen ikke skulle tilhøre nogen, men alle! I sidste instans kom tilbuddet om Uganda, hvilket chokerede den anden vigtige zionist Ben Gurion. I alt fremkom 34 forskellige forslag til en jødisk stat. Ben Gurion troede på en socialistisk stat uden vold og undertrykkelse af araberne. Lawrence af Arabien får lange afsnit og hele den dramatiske historie rulles ud, og det går i gennem hele værket, at hver gang en markant person dukker op, kommer en lang og til tider unødvendig beskrivelse af svagheder, udseende, fritid, kvinder, forholdet til alkohol etc. Elementer, som ikke bidrager til den røde tråd. Helt galt er det med samme Lawrence af Arabien, som i sig selv er en spændende person, men overhovedet ikke har

bidraget til noget omkring Jerusalems historie ifølge SSM selv. Og så er det som Kellerdirch i ABC-revyen i sin tid: Hvorfor skal han så op på den tømmerflåde?

Mødet mellem Weizmann og Balfour kunne sagtens være strammet op. Men SSM illustrerer med al ønskelig tydelighed, hvilket ikke er nyt for historikere, at problemerne i nutiden er skabt af 1. verdenskrigs efterdønninger med Folkeforbundets mandatstyre og senere delingsplaner. Storbritanniens beslutningstageres begejstring for zionismen kølnedes efterhånden, men i stedet for en yderst påkrævet analyse af det spørgsmål, kommer lange historier om deres fede fester. SSM redegør for de mange forskellige grupperinger inden for jøderne og deres mål for Jerusalem, som afspejler sig i Jerusalems forskellige kvarterer, og hvor ville det have været dejligt med lidt kortmateriale til god belysning af dette. SSM ville have stået sig ved at lave en decideret oversigt over disse grupperinger og deres forskelligheder i sammenhæng med en oversigt over Jerusalems kvarterer. Ligeledes konkluderer SSM, at araberne siden 1919 ikke har haft en egentlig leder, men det munder ikke ud i en undersøgelse af, hvilken betydning det har haft for de senere problemer i Mellemøsten og for forhandlingsklimaet. For en historiker er s. 481 ff. og s. 495 et godt eksempel. S. 481 ff. får vi en lang historie om Weizmanns indflydelse og osmannernes blodige fremfærd i Jerusalem som mulig årsag til briternes politik, men s. 495 konstaterer SSM tørt, at storpolitik var afgørende for, at Storbritannien tilsluttede sig zionismen. SSM når frem til, at Balfourdeklarationen var beregnet på at udskille de russiske jøder fra bolsjevismen og, hvis Lenin havde overtaget magten et par dage før, ville den formodentlig aldrig være blevet udstedt. Det er spændende og kræver mere argumentation end blot et par linjer.

Wilson kommer på Versailleskonferencen i et svært dilemma mellem zionismen og araberne i lyset af hans punkt om selvbestemmelse. Borgmesteren i Jerusalem kom fra en af de betydeligste slægter Husseini. Han var vellidt af både arabere og jøder og bliver udnævnt til stormufti. Det bliver forklaret i en fodnote, men bør være i teksten, da den position er afgørende i perioden op til 1948, hvor Israel bliver udråbt som selvstændig stat. For det er stormuftien, der på godt og ondt i sin forbindelse med Hitler skaber en aversion mod araberne i Europa efter anden verdenskrig. I den britiske mandattid konstaterer SSM, at briterne faktisk betragtede Palæstina som en reel provins, og i Jerusalem var der gang i den med flanører, levemænd, cafeer etc. I tiden op til selvstændigheden lægger SSM ikke skjul på fraktionerne hos jøderne og de voldshandlinger, som gav næring til ekstremisme på begge sider. Irgun under ledelse af Menachem Begin erklærede krig mod Storbritannien med angreb på politistationer. Hans devise var: "Jeg kæmper, derfor er jeg" – en lidt anden udlægning end Descartes! Men Ben Gurion og hans fraktion var kraftig modstander af den kurs og så Begin som en trussel mod det jødiske samfund. Alt dette er jo meget tankevækkende i lyset af Israels senere udenrigs – og sikkerhedspolitik.

Israels selvstændighed i 1948 blev en katastrofe for palæstinenserne af mange grunde. Arabernes intervention gik helt galt, og ud over flygtningestrømmen skabte den et stærkt sammensmedt Israel. Ned i detaljer beskrives slaget om Jerusalem, hvor det gik voldsomt til. Efter fredsforhandlingerne blev byen som bekendt delt og først igen en enhed under Israels auspicer efter Seksdageskrigen, som også får sin detaljerede gennemgang. For historikere ikke så meget nyt. Værket slutter hér, hvilket er lidt underligt i betragtning af situationen i Jerusalem siden da. Men SSM har en epilog, hvor hans egen holdning til problemet gøres tydelig. Israels erobring af Jerusalem var ikke planlagt, og den ændrede den fremherskende stemning, som traditionelt var verdslig og socialistisk, og hvis midtpunkt var Tel Aviv. For de religiøse jøder blev erobringen et tegn på befrielse ikke mindst med Grædemuren, som siden har givet så

mange problemer. Alle israelere blev på den ene eller anden måde trukket ind i genopbygningen af Jerusalem. Det er i den periode, at Israel som det lille demokrati, der mod alle odds besejrede de omkringliggende arabiske stater, bliver USA's vigtigste allierede i området. Både muslimer og jøder har ifølge SSM ubestridelig ret til Jerusalem, men bosættelserne oven i dette problem, er en sten i skoen. SSM ser to veje – den Jerusalem-fokuserede religiøs/nationalistiske stat over for et liberalt vestligt Tel Aviv.

Konklusion:

SSM henvender sig til en bred kreds af læsere med interesse for Jerusalem, men bogen er ikke "Turen går til Jerusalem" – dertil er den i bogstaveligste forstand for tung. Der er en underlig ujævn rytme igennem bogen. F.eks. lange afsnit om teknikken i belejring af byer. Jerusalem bliver ikke den røde tråd. Dertil er der for mange udsving og begivenheder, som ikke bidrager til forståelse. Værket diffunderer som et spindelvæv og bliver uoverskueligt. Vi får en masse om forskellige indflydelsesrige politikeres elskerinder og intriger, som er med til at forvirre billedet af Jerusalem. Meget kommer hulter til bulter – underligt usorteret. Forfatteren vil for meget på en gang, og der sker en sammenblanding mellem Jerusalems historie, zionisme og jødernes Israel, når vi kommer op i nyere tid. Forståeligt, men rodet. Hvis man skal have god viden om Israels og Jerusalems nyere historie, vil jeg anbefale Jeppe Matzen "Israels historie om holocaust".

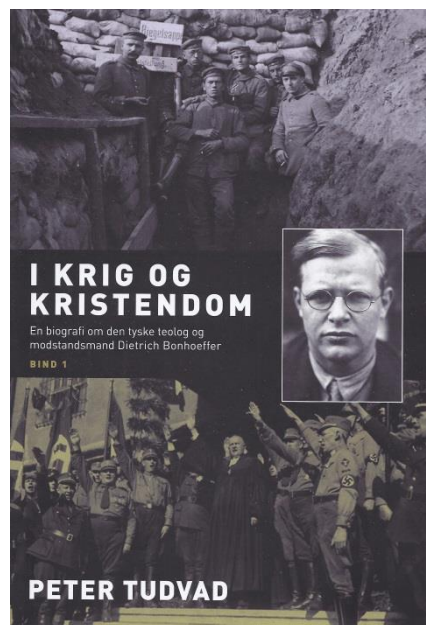
Christian Bo Bojesen

Med Gud mod Hitler

PETER TUDVAD: *"I krig og kristendom. En biografi om den tyske teolog og modstandsmand Dietrich Bonhoeffer"*. Bind I. (af II)
Lindhardt og Ringhof 2014. 770 sider, 349 kr.

Når jeg som historiker læser en biografi, er det normalt interessant, hvordan forfatteren kan løfte detaljen til det almene. I tilfældet her drejer det sig om, at Peter Tudvad på først 770 sider og senere nok lige så mange, efterlader mig med en følelse af, at jeg ikke er blevet løftet. Som biografi er bogen meget omfangsrig og med en forkærlighed for diskussioner, som nok kan være interessante for teologer, men ikke for mig. Det er manden som teologisk teoretiker og modstandsmand mod nazisterne, som gør ham interessant for et dansk publikum, men at være modstander mod det nazistiske diktatur med udgangspunkt i bibelen og fortolkningen heraf er naturligvis modstand, men al den stund at nazisterne var gudløse, barbariske magtmennesker var modstanden så at sige af en anden verden og i det store og hele nytteløs. Et forsøg på, at vurdere den åndelige modstand mod nazisterne og dermed retfærdiggøre dens eksistens leverer bogen ikke.

Som førende protestantisk tænkner var han i det dilemma, at hans kirke som enhver protestantisk kirke i Nordeuropa var forbundet med den stat den virker i, og nazisternes forsøg på at skabe en centraliseret førerstyret enhedskirke var ikke uspiselig, men der var lige det problem, at nazisternes jødepolitik tilsagde,

at den tyske kirke kun var for ariere og altså ikke for de jøder, som nu var kristne, men som faldt ind under den nazistiske såkaldt biologiske arierdefinition. Nazisterne mente, at tilhørsforholdet til kirken var baseret på racen eller blodet og ikke alene Guds ord eller troen, således som Bonhoeffer så det. For den nye førerstat var udgangspunktet og tilbuddet til protestanterne, at nazisterne havde frelst kirken fra en kommunistisk magtovertagelse og kirken fik garanteret sit indre liv i frihed mod at følge de overordnede politiske mål, som den nye nationale stat stak ud. Det var også en løsning, som de fleste protestanter kunne acceptere enten direkte eller mere eller mindre passivt. Da problemet med euthanasien meldte sig, gled det også lige så stille ned og Bonhoeffer og hans ligesindede blev utvivlsomt en marginaliseret gruppe, som især efter krigen blev dyrket som havende de rette synspunkter.

Foruden al det traditionelt biografiske materiale – opvækst og ungdom... - som ikke i sig selv bringer noget særligt nyt og i hvert fald ikke noget spændende eller andet, som kan give appetit på videre læsning, er der naturligvis skildringer af kirkekampen, hvor Bonhoeffer hurtigt bliver en del af den protestantiske kirkes indre opposition. Peter Tudvad kommer ikke ind på, hvorfor nazisterne tillod denne opposition, når andre oppositionsgrupper hurtigt blev kvalt, men folk som lidenskabeligt diskuterede, om Hitler havde fået sin legitimitet af Gud eller af folket – fra oven eller nedefra – var måske ikke så farlige endda. Bonhoeffers stærke religiøse forankring gav ham styrken til at modstå nazisterne, da der var andre højere og mere universelle mål på spil, men i et Tyskland med Hitler, Himmler og Heydrich havde denne religiøse styrke reelt retning mod selvudslettelsen, som kom den 9. april 1945 da Bonhoeffer på Hitlers udtrykkelige ordre blev hængt. En både tragisk og paradoks situation, da den kristne bannerfører svag og svækket ikke kunne nyde at blive husket og anerkendt som en betydelig modstander og derfor må bøde herfor med sit liv.

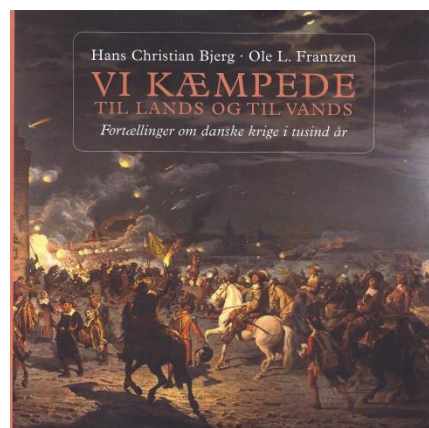
I sit forord skriver Peter Tudvad ærligt om problemerne med at få bogen udgivet, hvad der giver god mening for mig. Set med en gymnasielærers briller, mener jeg ikke bogen vil finde plads på de skolebiblioteker, der endnu findes og selv for en ambitiøs religionslærer vil udbyttet næppe retfærdiggøre tidsforbruget med mindre man elsker ordgymnastik og har sin bibelhistorie på plads. Jeg anerkender fuldt ud, at forfatteren ikke ville gå på kompromis og skære ned på sideantallet, noter og henvisninger og en meget detaljeret indholdsfortegnelse og ønsket om en lødig bog, men måske kunne forlaget have brugt sine sparsomme midler på en anden måde. Ser man på deres andre udgivelser, har man naturligvis sine tvivl, men Lindhardt & Ringhof har måske – som Bonhoeffer – også set lyset og så ender det jo godt alligevel.

Klavs Verholt

Danske krige i tusind år

HANS CHRISTIAN BJERG & OLE L. FRANTZEN: *"Vi kæmpede til lands og til vands – Fortællinger om danske krige i tusind år"*. Forlaget Hovedland 2014. 197 sider, 229 kr.

I denne lille bog skildres Danmarks krigshistorie fra den tidlige statsdannelse omkring år 1000 og frem til den danske indsats i Afghanistan. Der er tale om en kronologisk opbygget fremstilling,

hvor læseren præsenteres for en række konkrete slag og konflikter, som kompetent og overbevisende sættes ind i den politiske, strategiske og militærteknologiske sammenhæng, som de var/er en del af.

Forfatterne, som begge har solid og mangeårig erfaring fra både forskning og formidling af krigshistorie til civile og militære kredse, skriver levende og læseren behøver ikke nogen større indsigt i militær terminologi eller forudgående militærhistorisk viden for at forstå bogens skildringer af danske krige fra ældste tid og frem til i dag. Tilsvarende er billeder og illustrationer velvalgte og understøtter på fornem vis teksten. Forfatterne lægger i forordet da heller ikke skjul på, at tanken med udgivelsen netop har været, at udbrede kendskabet til den danske krigs- og militærhistorie i en let tilgængelig form. Derfor bør en bog som denne roses for, at den på trods af sit begrænsede antal sider alligevel i et klart sprog og på en lang række områder formår at trække røde tråde imellem begreber som stat, kongemagt, rigets geografi, søtaktik, logistik, industrisamfundets påvirkning på krigsførelsen og Danmarks rolle som international aktør efter den 2. verdenskrig. Bogens titel hentyder naturligvis også til, at krigen igennem de 1000 år er foregået til både vands og til lands og at Danmarks krigshistorie derfor bør anskues i et både søkrigsmæssigt og landkrigsmæssigt perspektiv. Særligt i kapitel 4, som beskriver de henved 200 års blodige konflikter imellem Sverige og Danmark, fremhæves flådens bidrag til rigets overlevelse på overbevisende vis af forfatterne.

Bogen er dog ikke uden svagheder. Det siger vel næsten sig selv, at 1000 års krigshistorie skildret på mindre end 200 sider indebærer en række fravalg. Disse fravalg argumenteres der imidlertid kun i ringe grad for af forfatterne. Den vigtigste rettesnor for de valgte konflikter i bogen forekommer at have været allerede eksisterende tekster fra en medaljerække over Danmarkshistoriens slag som tidl. er udgivet fra Mønhuset. Valget af slag og konflikter er derfor om end logisk, så dog også forholdsvist traditionelt og centreret omkring de "klassiske" og konventionelle konflikter, som vil være bekendte for de fleste læsere og som også findes i mange andre oversigtsværker. Læseren vil ikke finde de mere asymmetriske sider og gråzonetilfælde af landets krigshistorie, såsom f.eks. sønderjyderne som kæmpede i de tyske skyttegrave i 1. Verdenskrig, modstandsbevægelsens kampe eller for den sags skyld danske krigssejleres, østfrontsfrivillige eller danskere i de allierede styrker under den 2. Verdenskrig. Tilsvarende vil den mere velbevandrede militærhistoriske læser nok ikke finde meget overraskende i denne bog, som ikke allerede er kendt fra andre fremstillinger.

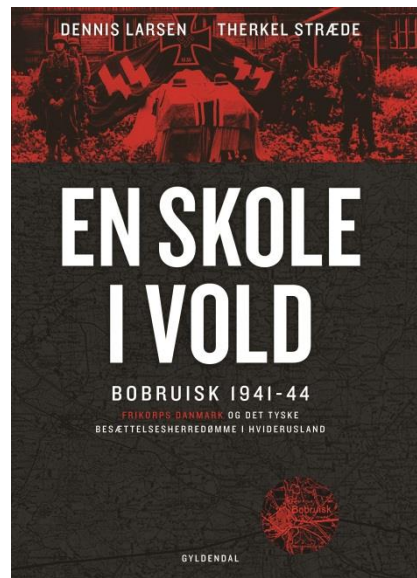
Ikke desto mindre er der tale om en lille perle af en bog, som absolut kan anbefales for den læser eller underviser, som ønsker en kort, sammenhængende og overskuelig skildring af Danmarks krigshistorie. Bogen egner sig samtidigt godt som et forberedende supplement til f.eks. en tur til Dybbøl eller et af Danmarks efterhånden mange krigshistoriske museer. Mulighederne er mange og krigshistorien byder på utallige vinkler til Danmarkshistorien, hvad enten man er til hagebøsser, bunkeranlæg eller til beskøjter på Fregatten Jylland.

Martin Cleemann Rasmussen

"... alle skadedyr og unyttige spisere skal udslættes"

DENNIS LARSEN & THERKEL STRÆDE: *"En skole i vold. Bobruisk 1941-44. Frikorps Danmark og det tyske besættelseshæredømme i Hviderusland"*. Gyldendal 2014. Illustreret. 392 sider, 350 kr. inkl. moms.

Da Tyskland 22. juni 1941 gik til angreb på Sovjetunionen, var det indledningen til en ideologisk betinget *Vernichtungskrieg*, den germanske herreraces tilintetgørelseskamp mod slaviske undermennesker og jøderne. Af angrebsstyrkens 132 divisioner var 51 tildelt Heeresgruppe Mitte, som angreb gennem Hviderusland med Moskva som mål. Bag fronten, bag selve kampzonen og det såkaldte Armeegebiet, som rakte indtil 100 km i dybden, etableredes et Rückwärtiges Heeresgebiet, der bag Heeresgruppe Mitte betegnede som Berück Mitte. Området dækkede 200.000 km² af Hviderusland, og dets centrum var byen Bobruisk, der ligger på floden Berezinas vestbred ca. 140 km sydøst for Minsk. Tæt bag angrebsstyrken fulgte den morderiske Einsatzgruppe B samt ikke mindre morderiske politibataljoner og sikringsstyrker, som med koordineret, og velvillig, bistand af Wehrmacht og Waffen-SS indledte et ufatteligt voldsherredømme.

Allerede 29. juni 1941 passerede angrebsstyrken Bobruisk, som derefter blev indrettet som SS-base indtil dens nedlæggelse i foråret 1944. Bobruisk havde i 1939 ca. 200.000 jøder, der udgjorde omkring en tredjedel af befolkningen. Næsten alle var myrdet inden årsskiftet, og i sommeren 1942 kunne hele Berück Mitte erklæres *Judenrein*. Fra juni 1942 til september 1943 fandtes der en jødelejr i Bobruisk, som var befolket af jøder hentet fra ghettoen i Warszawa. Lejren dannede, mens den bestod, rammen omkring utallige forbrydelser, og det er utænkeligt, at danske østfrontfrivillige, som forrettede tjeneste i Bobruisk, ikke havde lod og del i disse forbrydelser. Jødelejren synes at have været betragtet som en attraktion, jævnfør massakreturismen i Polen i 1939 og i Sovjetunionen i 1941 og 1942, som nu er så forfærdende veldokumenteret. Endvidere passerede over 350.000 krigsfanger gennem lejrsystemet i Bobruisk. I alt 30-40.000 anslås omkommet under massakrer eller gennem ombringelse ved sult og sygdom. Den grænseløse brutalitet og en nådesløs jagt på tvangsarbejdere drev befolkningen i armene på den langt fra elskede sovjetmagt, og en spontan partisanbevægelse blev fra 1942-43 både omfattende og succesrig, især da den koordineredes med Den røde Hærs operationer. Bobruisk blev en ø i et partisanhav.

Frikorps Danmarks Ersatzkompagnie ankom til SS-basen i oktober 1941 og forblev der indtil korpsets opløsning i juni 1943. Frikorpsets hovedstyrke ankom så efter en blodig frontindsats i november 1942. I alt 800-1.200 danske østfrontfrivillige menes at have fået deres militære uddannelse her. I alt godt 6.000 danskere forrettede tjeneste i Waffen-SS og i Frikorpset. Under ophold i Bobruisk blev de danske østfrontfrivillige indsat i hensynsløs bekæmpelse af partisaner, ligesom de indgik i basens bevogtningstjeneste: "... intet tyder på, at de danske frikorpsmænd ikke faldt godt ind i rollen som vagter i det ekstremt brutale lejrunivers. Der kendes mange klager fra frikorpsmændene, men de vedrørte andre

ting; ikke at de skulle forrette vagttjeneste i en lejr fuld af de jøder, som de foragtede" (s. 280). Der er heller ikke fra foresat side overleveret det mindste tegn på utilfredshed med indsatsen. De danske østfrontfrivillige var fuldt integreret i 'voldens virksomhedskultur'.

Allerede på en konference i oktober 1943 i Moskva blev det besluttet, at retsstaten skulle genoprettes og et opgør gennemføres med krigsforbrydere og forbryderiske organisationer i Tyskland og i de af Tyskland besatte lande. Beslutningen blev ratificeret i august 1945 i London og tiltrådt af Danmark. Dette udmøntede sig i Nürnberg-processen 1945-46 og i en række påfølgende processer. Allerede før retsopgørets gennemførelse i Danmark fremelskedes myten blandt de tidligere medlemmer af SS og Frikorps Danmark, "... at danskerne blot fungerede som kamptropper og endda set i Den Kolde Krigs optik burde anerkendes, fordi de som nogle af de første havde kæmpet imod sovjetkommunismen med våben i hånd. Et stærkt nationalt engagement havde motiveret dem... På grund af dette engagement burde de efter egen opfattelse anerkendes som idealister" (s. 324). I myten portrætteredes de som ofre for de samarbejdende danske politikeres forræderi, for tysk svig, for krigens afsavn og farer samt for Den røde Hærs brutalitet - underforstået de slaviske undermenneskers angiveligt lumske og umenneskelige kampmetoder. Påstandene faldt desværre ikke helt på klippegrund: "*Ud fra tidens nationale eller nærmere nationalistiske paradigme arbejdede staten med to forskellige normer, hvor forbrydelser begået på dansk jord og imod danskere politisk, retligt og moralsk gjaldt som mere graverende end tilsvarende forbrydelser begået i udlandet og/eller imod udenlandske statsborgere*" (s. 296). Retsopgøret med de østfrontfrivillige blev således kun et begrænset opgør baseret på en i dag uforståeligt mangelfuld efterforskning.

I flere årtier har der i tysk historieforskning og -skrivning udspillet sig et kompromisløst opgør med den nazistiske fortid og med efterkrigstidens revisionisme. I de senere år er noget tilsvarende sket i Danmark omend ikke i helt samme omfang. Hans Skov Kristensens værk fra 2011 om straffelejren Fårhus, f.eks., er en ofte rystende blotlæggelse af hjemmetyske holdninger og adfærd 1933-45 og af en aggressiv revisionisme efter retsopgøret. I det foreliggende værk gennemhuller forfatterne, historikerne Dennis Larsen (f. 1966), der er museumsinspektør ved Frøslevlejrens Museum, og Therkel Stræde (f. 1953), der er lektor ved Syddansk Universitet, mytedannelsen omkring de østfrontfrivillige. Fremstillingen er trods det overleverede, fragmentariske kildemateriale godt argumenterende og overbevisende dokumenteret. Den er vedføjet en fylldig liste med anvendt litteratur og et stort noteapparat og er forsynet med et register. Blot savner jeg en kortskitse med Bobruisk-områdets installationer med betydning for Wehrmachts, SS' og deres udenlandske medløberes excesser.

Ole Halding

Vi fik skudt for få

HENNING L. LARSEN: *"Benådet. 32 dødsdømte danskere, der slap for henrettelse"*. Nyt nordisk Forlag – Arnold Busck 2014. 262 sider 300 kr.

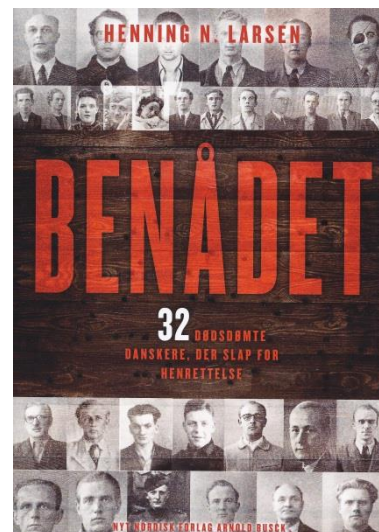
Det har været en speciel oplevelse at læse bogen om de 32 dødsdømte danskere, mens debatten om at dømme Syrienskæmperne for landsforræderi rullede – egentlig mærkeligt, at ingen i debatten har draget nogle paralleller til 1945 – skal en evt. præcisering af, at kampe mod danske soldater i udlandet er landsforræderi også være med tilbagevirkende kraft?

Henning Larsen, der er økonomisk statistiker, har ønsket at undersøge, hvorfor 32 af de ialt 78 dødsdømte danske statsborgere IKKE blev henrettet, men blev benådet? Og han kritiserer i sit forord andre historikere for "... med nutidens moralkodeks at have dømt datidens danske befolkning...", fordi de har kritiseret retsopgøret. Henning Larsen synes så ikke at have kendskab til datidens kritikere – som professor i strafferet Stephan Hurwitz, der allerede i efteråret 1945 talte om "... denne kedelige, dårligt forberedte og lidet hensigtsmæssige lov..." – eller formanden for Mosaik Troessamfund, C.B. Henriques, der kaldte Danmark for "et juridisk galehus".

Forfatteren redegør så for de 32 tilfælde meget systematisk – vi får en kort biografi, og når man læser om deres forbrydelser, forstår man sagtens hans vrede – det er barske sager, disse personer havde begået – og vi mindes jo gang på gang det uretfærdige, når sagen om Søren Kam dukker op i presse eller TV – Søren Kam, der sammen med bl.a. Flemming Helweg-Larsen havde myrdet redaktør Carl Henning Clemmensen i august 1943. Flemming Helweg-Larsen tilstod og blev den 6. januar 1946 henrettet som den første – Søren Kam nyder sit otium i Bayern.

Af de i bogen "Benådet" omtalte 32 fik de 31 også mulighed for at nyde deres otium i frihed – de blev benådet – og løsladt sidst i 1950'erne – eller som den sidste, Harry Egon Ibsen – den 5. februar 1960. Én døde i fængslet.

Søger man i bogen her efter en forklaring på, at disse 32 bliver løsladt, søger man forgæves. Henning N. Larsens forargelse skinner igen og igen igennem: *"Med omstødelsen af dødsdommen over Anton Peter Callesen antog benådningerne i Danmark et nærmest farceagtigt udtryk. Når den mand, der var skyldig i utallige drab på fanger i tyske kz-lejre ikke skulle henrettes, så måtte det sætte spørgsmålstegn ved politikerens integritet, hvilket den nyudnævnte justitsminister Helga Pedersen syntes at bekymre sig meget lidt om, da hun var indædt modstander af dødsstraffens midlertidige genindførelse efter befrielsen"*. Og om ovennævnte Harry Egon Ibsen: *"Nogen logisk forklaring på benådningen af Harry Egon Ibsen lod den daværende justitsminister Busch-Jensen ikke fremgå af sagen"*.

Når forf. i sit forord spørger: *"Men hvorfor slap de? Var der særlige grunde til, at netop disse 32 ikke fik samme skæbne som dem, der blev henrettet i henholdsvis Viborg og København"* – så forventer man en analyse af dette spørgsmål. Det får man ikke. Den halve sætning om Helga Pedersen er det nærmeste, vi kommer.

Busch-Jensen var manden, der allerede i pjecen "Når Danmark atter bliver frit" fra 1943 havde lagt målsætningen for retsopgøret – og det var ham, der som justitsminister fører landsforræderiloven frem i folketinget. Når forf. så om Jørgen Oluf Nielsen skriver, at *"... i ingen anden af de andre 31 benådningssager blev Højesterets juridiske vurderinger så åbenlyst og så ofte underkendt af det politiske system som i denne. Justitsminister Busch-Jensen valgte nemlig den 22. december 1947 at trodse Højesteret og omstøde dødsdommen..."* – så forventer man da efter forordet en analyse – hvorfor? Den kommer hverken her eller andetsteds.

Der er et tilløb til analyse midt i bogen – men af andre forhold: Henning N. Larsen viser i en statistisk gennemgang, at de 30 mandlige dødsdømte ikke overraskende var aktive for besættelsesmagten i længere tid end det gennemsnit af landssvigere, kriminologen Karl O. Kristiansen undersøgte i 1950, at markant flere tilhørte underklassen og at 80 % af de dødsdømte og senere benådede mænd var funderet i nazistisk ideologi.

Bogens konklusion er klar: *"Med Socialdemokratiets tilbagekomst til regeringskontorerne i december 1947 blev der indledt en slingrekurs, hvor der ikke længere var hverken hoved eller hale på, hvem der blev henrettet og hvem der blev benådet."*

Og spørger man igen hvorfor, må man ty til andre bøger.

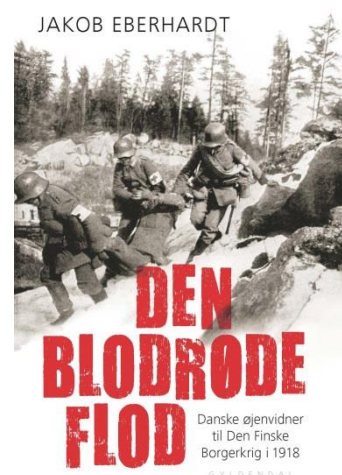
Otto Rühl

En overset borgerkrig

JAKOB EBERHARDT: *"Den blodrøde flod – Danske øjenvidner til Den Finske Borgerkrig 1918"*, Gyldendal 2014. 296 sider, 300 kr.

"Den blodrøde Flod" med undertitlen "danske øjenvidner til den finske borgerkrig" er den anden bog på blot et par år, om en overset konflikt i den samme naboregion og med et dansk perspektiv. I marts 2014 kunne vi i Noter (200) læse anmeldelsen af en bog om – og af – den danske Kaptajn Borgerlin, der stod i spidsen for en gruppe danske frivillige under den estiske frihedskrig i 1920. Denne gang er den danske vinkel en gruppe danske frivillige i den finske borgerkrig i vinteren og foråret 1918.

I begge tilfælde er konflikten et produkt af den russiske revolution og i begge tilfælde kæmper de omhandlede danskere på den borgerlige side imod de røde. Her hører lighederne dog også op, ikke mindst hvad angår bøgernes form. Mens bogen om Kaptajn Borgerlin ("Hvor Dannebrog faldt ned") var en redigeret udgave af hans egne – lidt spredte –

dagbogsnotater suppleret med lidt forklaring, er "Den blodrøde flod" en gennemarbejdet og velstruktureret fremstilling.

Bogens kapitler kan emnemæssigt placeres i tre overordnede dele. Det første handler om optakten til borgerkrigen, og er en meget spændende historie om et Finland der skal finde sine egne ben efter ca. 100 års russisk herredømme. Den finske – borgerligt-nationale – frihedsbevægelse kæmper først imod den russiske provisoriske regering for siden at få Lenins accept af finsk selvstændighed. Beskrivelsen lader dog læseren fornemme, at Lenin giver denne med en forventning om snarlig "rød" opstand og magtovertagelse i Finland. Sådan gik det som bekendt ikke, men landet skulle gennem "den blodigste borgerkrig i Nordens historie" før det lå klart. I vintermånederne 1917-1918 eskaleres konflikten mellem de pro-leninistiske røde og de borgerligt-nationale hvide op i et omfang, der får begge sider til mobilisere tropper og udruste militser. I tre måneder raser borgerkrigen, hvor landsmænd bekæmper landsmænd i eget tøj. Kun farven på det armbind de bar på deres arm afslørede forskelligheder så stærke, at de var villige til at slå hinanden ihjel for det.

Den næste del kredser om det største og vigtigste slag ved Tammerfors, her fortalt via de danske kilder, mens den sidste del handler om borgerkrigens afslutning og meget lange skygger i finsk historie. I skildringen af kampene om den vigtige industriby Tammerfors skifter fokus og perspektiv lidt. Hvor første del mest er en politisk historie om lokale spændinger og strid i en regional konfliktramme er fokus i den næste del – erobringen af Tammerfors – mere personlige beretninger især fra de danske øjenvidner.

Denne anmelder var mest fanget af den første del. Uanset hvad kan man ikke lade være med at blive forundret ved læsning af borgerkrigshistorier som denne; hvad splitter en befolkning så grelt, at det koster 25.000 døds ofre at nå ud på den anden side? Og hvordan heler man den slags sår igen? Det giver bogen kun indirekte svar på, hvilket dog heller ikke er dens formål. Ej heller er det dens formål at blive brugt som undervisningsbog trods det klare og letforståelige sprog. Formålet er at gøre publikum klogere på en konflikt næppe mange danskere har hørt om, og det gør den godt.

Sebastian Lang-Jensen

Slaget om Nordatlanten

JOHN R. BRUNING: "*Slaget om Nordatlanten – søslagene, der afgjorde Anden Verdenskrig i Europa*". Turbine 2014. Oversat af Steen Schøn og Jens Høy Sjöblom. 300 sider, rigt ill., 350 kr.

Jeg har haft en del bryderier omkring hvordan jeg skal indlede denne anmeldelse.

Bogen er udstyret med et flot omslag og er trykt på papir af en god kvalitet. Så langt så godt. Men indholdet!?

Jeg kunne starte med at nævne, at tekst og illustrationer sjældent følges ad i denne bog, og billederne i øvrigt ser ud til at være fordelt efter et tilfældighedsprincip.

Var denne bog en større skriftlig opgave afleveret af en gymnasieelev, ville eleven få karakteren 00 for ikke at have en klar disposition, ingen noter og ingen kildefortegnelse. Desværre mangler man også et register over de mange omtalte skibe og personer. Det kan undre at det ikke er kommet med fra den originale amerikanske udgave af bogen, som findes i uddrag på internettet?

Sproget i bogen fik mig til at mindes min gymnasie- og universitetstid. Gennem en halv snes år fik jeg hvert år et abonnement på Det Bedste fra Readers Digest af min mormor og morfar. Artiklerne heri var let læste, populariserede og på et typisk blomstrende amerikaniseret dansk. Det stikker ud fra det danske hverdagsprog, som forskellen på jysk og københavnsk. Der er flere generaliseringer, større sproglige armbevægelser – fjenderne er snu, listige og lumske, mens vore egne soldater er ædelmodige, tapre og snarrådige.

Der er et langt kapitel om Altmark-affæren og om Tysklands besættelse af Norge. Danmark nævnes ikke med et ord. Men det er nok en detalje.

Når bogen forekommer så rodet og fyldt med snørklede vendinger, og til tider uoverskuelige passager, skyldes det sandsynligvis til dels omstændighederne forfatteren skrev under. Bruning skrev og researchede bogen i en periode, mens han var tilknyttet de amerikanske styrker i Afghanistan i 2010. Det var i hvert fald hans plan, men Taliban forstyrrede ham for meget.

Til gengæld er der ikke tvivl om, at Brunings oplevelser under krigshandlingerne har sat sine spor i hans tilgang til at beskrive den krig - fjernt fra krigsskuepladsen i ørkenen, der foregik mere end et halvt århundrede tidligere. Han er ikke historiker men officer, hvilket kan forklare lidt. Men den ene af de to oversættere, Steen Schön, burde som faghistoriker, med militærhistorie som speciale, kende stoffet godt nok til at undgå nogle af de mange "undersættelser". F.eks. er betegnelsen "Depressionen" (s.10) oftere anvendt i USA, hvor vi i stedet kalder perioden "1930ernes økonomiske krise". Middelhavets "sejlrender" (s.72) ville vi nok kalde "sejlruter". På s. 120 er "*to britiske eskorter ankommet på overfladen*", hvilket ikke er overraskende, men der burde nok have stået, at de havde "vist sig". Jeg tænker ikke at en garvet militærhistoriker som Allison Serventi Morgan vil finde på at skrive følgende: "*De Allierede (havde) nu styrken til at angribe disse ubåde med dræbende jægergrupper af eskorteskibe og flyhangarer*". (s. 143) Nogle steder er det vanskeligt at gætte hvad der skal stå, f.eks. s. 71, hvor Churchill anmodede om at låne nogle skibe af USA, "indtil der blev bygget nye skibe som erstatning for de meste." Måske "mistede" eller "fleste"?

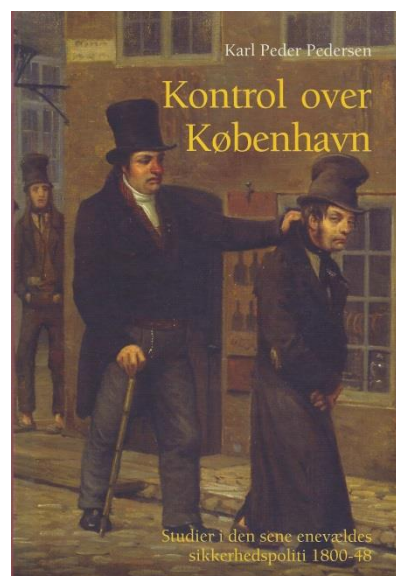
Ud over noter, kildefortegnelse og et register, mangler bogen også nogle grafiske oversigter. Forfatteren serverer undervejs i kapitlerne en masse tal på tabte skibe og søfolk, betegnelser på fly- og skibstyper, men som læser taber man let overblikket.

Frank Weber

Enevældens kontrol

KARL PEDER PEDERSEN: *"Kontrol over København. Studier i den sene enevældes sikkerhedspoliti 1800-48"*. Syddansk Universitetsforlag 2014. 387 sider, 375 kr.

"Kontrol over København" er en doktordisputats, der undersøger opbygningen af politivæsenet i begyndelsen af 1800-tallet. Som en følge af de påvirkninger, der skyldede ind over landet, foretoges en langsom effektivisering og centralisering af politivæsenet i København. Karl Peder Pedersen, der er ansat på Rigsarkivet, har sat sig for gennem detaljerede kildestudier at afdække denne langsomme modernisering og undersøge beslutningsprocesserne bag, og han når frem til at bekræfte sin hypotese, at disse omfattende reformer skyldtes påvirkninger udefra.

Den første periode fra 1800, hvor den første politireform fandt sted, og frem til 1815 var Napoleonskrigenes tid. Landet var på en farefuld sejlads, truet som det var af de konfliktende stormagter, og med inspiration fra andre lande, bl.a. Frankrig, forsøgte opbygget et mere effektivt politi og en mere effektiv paskontrol, ligesom politiet også fik udvidede beføjelser til at bruge agenter og betalte informanter.

Den anden store politireform fandt sted i årene 1815-17. Baggrunden var, at situationen nu havde ændret sig. Det var restaurationsperioden, hvor de enevældige monarker var bange for ideologisk smitte fra de nationalliberale demokratitilhængere. Pedersen gennemgår beslutningsprocessen meget grundigt. Man får et indtryk af de deltagende beslutningstagere og deres forskellige argumenter, hvorefter den vedtagne reform bliver gennemgået i dens forskellige aspekter i hvert sit kapitel: "Kontrollen med københavnere", "Kontrollen med fremmede", "Kontrollen med mistænkelige personer", "Sikkerhedspolitiapparatet", "De hemmelige politifonde" og "Politisamarbejde i ind- og udland".

Det er et spændende emne, men lad det være sagt uden omsvøb: "Kontrol over København" er ikke ligefrem en letlæselig krimi at falde i søvn på. Grundigheden, som selvfølgelig er en dyd, går flere steder ud over læsbarheden for en ganske almindelig historieinteresseret læser, men nu er det jo også en doktordisputats. Personligt havde jeg svært ved at kæmpe mig igennem de indledende kapitler med forskningsoversigten, analysen af "Det københavnske magtunivers omkring 1800", hvor der gennemføres en minutiøs redegørelse for retssystemet og politiopbygningen før reformen i 1800, samt "sikkerhedspolitiet i andre europæiske storbyer". Men er man kommet igennem disse nødvendige afsnit, er der i resten af bogen virkelig mange interessante cases, og omtalen af de deltagende beslutningstagere er ofte så tæt, at man næsten kan se dem for sig.

Et eksempel er den kendte sag om Dampe, der blev fældet af en såkaldt provokatøragent. Dampe blev af agenten opfordret til lovovertrædelsen – at samles for at diskutere en fri forfatning – og blev opdaget med fældende papirer på sig, som var produceret til lejligheden. I Pedersens skyldtes aktionen ikke, at magthaverne anså Dampe som særlig farlig, men det forhold, at man ville sende et klart budskab til befolkningen om, at man ville slå hårdt ned på alle systemkritikere, og at politiets øjne var overalt.

Provokatøragenter blev ikke kun brugt over for politiske "forbrydelser", men også i forbindelse med opklaring af mere almindelige planlagte kriminelle forhold. Et eksempel er Aabjørnsen-Malmborgsagen fra 1827-28, hvor en meddeler gør politiet opmærksom på, at der er en obligationsforfalskningsforbrydelse under opsejling. En provokatøragent sættes på sagen, politiet køber en falsk obligation og får efterfølgende pågrebet den skyldige. Beskrivelsen af disse to cases er underholdende læsning, og det samme er flere andre omtalte sager. Også dem, som viser sig at være blinde spor. I Ole Jakob Lier-sagen fra 1836 udsponeres en håndværkersvend, som lige er kommet hjem fra udlandet. Den preussiske gesandt har givet politiet et tip, og så sættes overvågningen i værk, men man finder intet. Han er ikke "... hengiven til spil eller drik, men have haft mange fruentimmerforbindelser, ..." får politiet at vide, og så vælger man endelig at stoppe overvågningen. Sagen giver en fornemmelse af den paranoiske stemning, der har hersket i tiden.

Sagen mod Orla Lehmann i begyndelsen af 40'erne er omtalt, og bag i bogen blandt kilderne findes en politimeddelers stemningsrapporter fra hovedstadens liberale undergrundsmiljø, hvor man følger gadeoptøjerne i forbindelse med sagen mod Orla Lehmann. I kildeafsnittet er aftrykt en fortegnelse over "mistænkelige personer" fra 1820, hvor man som gennem et nøglehul får et glimt af livet i den tids kriminelle skyggeverden.

Hver tid har sin absurditet, og tåbelighederne er måske lettere at få øje på retrospektivt. I den periode, Pedersen behandler, kunne man ikke rejse frit rundt i Danmark. Hvis man skulle passere bælteerne, måtte man først have udstedt et rejsepas, da rejsen jo foregik fra en havn. Kontrol med havnene var særlig vigtig, for det var primært via dem, fremmede kom ind i landet. Da dampskibet Caledonia i 1819 begyndte at sejle udflugtsture langs Øresundskysten op til Helsingør om søndagen, skulle de københavnske borgere også have udstedt et rejsepas for at foretage denne fornøjelsesudflugt. Skibet afgik jo fra en havn! Efterfølgende undersøger Pedersen, hvordan den stigende teknologiske udvikling, som dampskibene repræsenterede, langsomt førte til ophævelsen af dette tunge rejsepas-regime.

Når politikere gennemfører reformer, er det ikke altid, at de helt kan gennemskue reformernes konsekvenser. Derfor er selvregulering ofte afgørende for at få reformer til at virke. Da man i den anden politireform oprettede en række politiassistentstillinger, som skulle have ansvar for hver sit kvarter for derved at få mere kontrol over det kriminelle miljø, lod man befolkningsregistrering være en vigtig del af arbejdsbeskrivelsen. Dette medførte, at politiassistentene knap nok havde overskud til deres egentlige politiarbejde. De mange registreringer samledes hos en politiarkivar, hvor arkivrummet hurtigt blev overfyldt. Arkivet blev forsynet med et ekstra loftrum, der dog også snart blev overfyldt, og man søgte om tilladelse til at kassere de ældste lister, men nej. Arkivet udvidedes med et ekstra kælderrum uden at problemet blev løst, og endelig i 1860'erne fik man tilladelse til at kassere. Det er grunden til, at man ikke kan søge i politiets registerblade fra før 1866. Beskrivelsen nærmer sig ren Kafka, og man ser for sig arkivaren kante sig frem mellem bunker af papirer. Som gymnasielærer kommer man let til at tænke på de skoler, hvor man tager moderniseringsstyrelsens tilstedeværelseskrav helt bogstaveligt, og hvor lærere derfor sidder på skoler uden elever og i forberedelsesrum, som ikke er der. Måske er der ikke så meget nyt under solen.

Pedersen er selv inde på refleksioner over tiden 1800-1848 som spejl for vores egen tid. Det sikkerhedsmiljø, som opstod efter de store koalitionskrige og Napoleon, kunne overordnet set godt minde om tiden efter 11/9 2001. Dengang som i dag opstod en ny diffus og grænseoverskridende trussel. For den sene enevælde var det frygten fra de nationalliberale, og i dag er det truslen fra den voldelige islamisme. I

begge tilfælde opstod et sikkerhedsregime, som indebar en øget kontrol af borgerne, hvilket stort set blev generelt godtaget.

Selv om "Kontrol over København" ikke er en undervisningsbog, og den generelt vil blive oplevet som for svær for gymnasieelever, kan udvalgte cases absolut bruges som inspiration for gymnasielærere og til brug som kolorit i undervisningen.

Karl Peder Pedersens afhandling er et imponerende grundigt arbejde, og når man har læst sig igennem hele murstenen, sidder man tilbage med et kakofonisk virvar af stemmer og indtryk, der tilsammen giver en flimrende fornemmelse af en fjern tid, hvor det, der senere blev den moderne danske nationalstat, var under en tidlig og forsøgsvis opbygning.

Sten Jacobsen

Aarøes Strejfkorps

JENS ELLEKÆR (red): "*Aarøes Strejfkorps – en dansk specialenhed i 1864*". Forlaget Ellekær 2014. 174 sider, 165 kr.

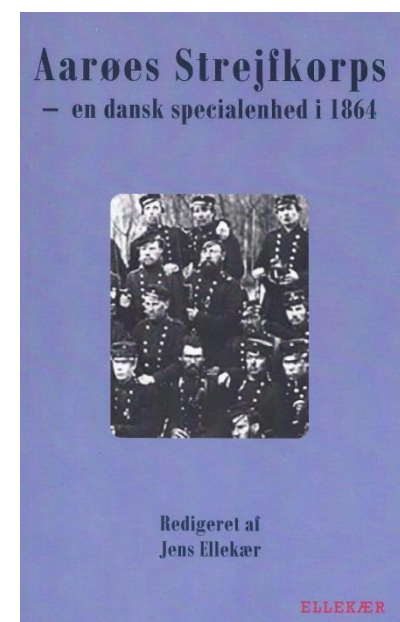
Denne bog er en kildesamling om en detalje fra krigen i 1864, nemlig historien om Bendt Christian Mogens Aarøes strejfkorps, som blev oprettet i marts 1864 med det formål at lave små nålestiksoperationer mod fjenden, hvorved det kunne binde nogle af de fjendtlige styrker.

Udgiveren Jens Ellekær har skrevet en indledning på 10 sider, hvor den overordnede historie vedrørende strejfkorpset fortælles.

Første kilde er en beretning på knap 50 sider, skrevet i 1884 af Niels Christian Esmann, som fra juni 1864 var tilknyttet strejfkorpset. Esmann afsluttede sin militære karriere som generalmajor. Dernæst følger en personlig beretning fra 1893 af Christian Bjergsager, som var officer i korpset den første måned af dets eksistens. I denne beretning fremkommer der en del negative vurderinger af Aarøe, og redaktøren har derfor valgt at bringe en nekrolog og nogle mindeord over Aarøe fra 1886, skrevet af et anonymt medlem af Aarøes korps.

Slutteligt har Jens Ellekær selv skrevet en præsentation af svenskeren, generalmajor, friherre Hugo Raab, som i korpset var leder af en svensk-norsk fodfolksafdeling. Bogen er yderligere forsynet med en tidstavle, et leksikon over militære fagudtryk og et nyttigt kort, hvor stederne for strejfkorpsets operationer er markeret. Lidt forvirrende kaldes øen Årø i teksten og på kortet for Orø, hvilket et kort øjeblik får læseren til at tro, at der også foregik operationer så langt væk som i Isefjorden.

Det er næppe en bog, som vil finde anvendelse i ungdomsuddannelserne. Emnet er så specialiseret, at læserkredsen vil være lille og bestå af folk, som har særlig interesse i militærhistorie og detaljer fra krigen i 1864. De vil ganske givet finde interessant læsning i bogen.

Bente Thomsen

Danmarks herregårde – Sjælland, Møn og Lolland-Falster

NIELS PETER STILLING: *"Danmarks herregårde – Sjælland, Møn og Lolland-Falster"*. Gyldendal 2014. 456 sider, 300 kr.

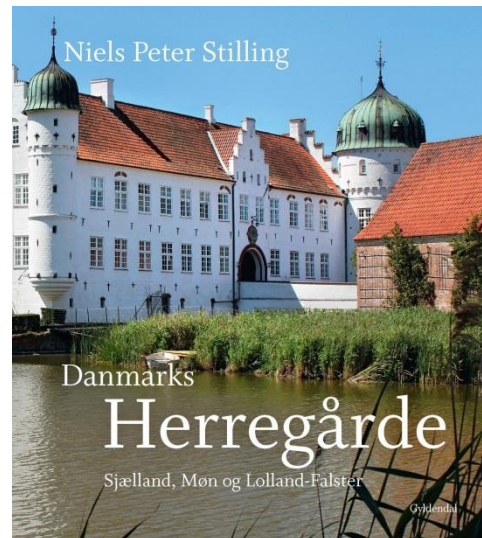
"Danmarks herregårde" er et stort anlagt værk, hvor første bind foreligger nu. Værket er meget rigt illustreret med et væld af smukke farvebilleder. Der er bestemt ikke noget i vejen med æstetikken, det er en flot bog som også holder indholdsmæssigt. Niels Peter Stilling er en god kender af de danske herregårde, hans baggrund som både arkivar og museumsinspektør fornægter sig ikke. Han forstår at kombinere de skriftlige og ikke skriftlige kilder. Det er tydeligt.

Bogen består af 9 kapitler, hvoraf de 5 første behandler de sjællandske herregårde ud fra de perioder de er blevet opført

i. Stillings opdeling er; middelalder, renæssancen, barok og rokoko, klassicisme og empire og til slut historicismen. I de næste kapitler har forfatteren valgt en geografisk inddeling; Det vordingborgske ryttergods, det mønske krongods, det falsterske krongods og herregårdene på Lolland. Denne inddeling er stringent, pga. de ganske særlige forhold der er omkring de syddanske øer.

Niels Peter Stilling behandler i de enkelte kapitler herregårdene en efter en. Kapitlerne er forsynet med en ganske kort og saglig indledning der præciserer den givne periodes særkender. Herefter følger gennemgangen af de enkelte gårde. Dette bliver gjort efter en fælles skabelon der afsluttes med to kronologiske lister; gårdens historie og en liste over ejerne. Dette er fortrinligt, man kan meget hurtigt finde de oplysninger man søger, og på trods af formatet – der både er flot og klodset – er det en fortrinlig håndbog. Bogen er absolut anvendelig til forberedelse af ekskursioner. Hurtigt kan man hente de relevante oplysninger og gøre turen til en større oplevelse for deltagerne.

Bogens svaghed er at der nogle få steder er en lidt løs tilgang til den historiske beskrivelse af de enkelte herregårde. Men sagt med det samme, dette må ikke forstyrre indtrykket af en fin bog. Desværre er der i denne anmeldelse kun plads til et enkelt eksempel. Jeg har valgt at tage Gjorslev. Her skriver forfatteren at Rane Jonsen har ejet godset. Han udsteder Rane med titlen kongemorder og forræder pga. hans rolle ved drabet på Erik Klipping. Disse titler får mig til at tænke på Ingemans historiske romaner. Rane blev dømt ved Danehof i Nyborg 1287 – men ikke som morder. Det var han næppe. Men værre er, at der i samme kapitel redegøres for Peder Jensen Lodehats tætte forhold til dronning Margrethe, som ganske rigtig nævnes som bygherre til det nuværende Gjorslev. Det fremhæves at *"... som middelalderligt borgbyggeri savner Gjorslev både danske og udenlandske paralleller."* (p. 33). Alt er fint, indtil man begynder at tænke. Dronning Margrethe fik vedtaget på tinge: *"Da der er sket umådelig liden ret fra de borge eller tårne, der nu er bygget, da forbyder vi, at der bygges flere borge eller tårne, for at landet kan ..."* (Forordning til fynboer (kom til at gælde for andre lande også) § 3, 1396). Her mangler vi fuldstændigt en forklaring på, hvorfor dette anlæg bygges – er det i modstrid med dronning Margrethes politik? Måske er forklaringen, at man slet ikke har set Gjorslev som et borgbyggeri. Der er skydeskår konstrueret til ildvåben, men der mangler fuldstændig ringmur og ydre forsvarsværker (Vivian Etting, *"Margrethe 1."*, p.172).

Men på trods af disse kritiske bemærkninger, hvor man har bevæget sig ind i nogle ganske små detaljer, så er der tale om et flot værk, med en god tekst der kan være ganske nyttig. Det er en bog som absolut kan anbefales både som en gave idé og som et nyttigt værktøj. Og så er bogen tilmed billig, men det skyldes måske, at Gyldendal har valgt at lade bogen trykke i Slovenien.

Torben Svendrup, ph.d.

Den kolde krig på Langeland

PEER HENRIK HANSEN: *"Knytnæven mod Øst. Langelandsfortet. Fra kampanlæg til national seværdighed"*. Med bidrag af Filip Nielsen, Henrik Brandt og Gese Friis Hansen. Øhavsmuseet 2013, 149 sider, 129 kr., illustreret S/H

I rækken af publikationer om den kolde krig i Danmark har historiker og museumsdirektør Peer Henrik Hansen skrevet Langelandsfortets historie. Bogen dækker årene fra at Langelandsfortet første gang kan skimtes i nogle tanker i 1950 til indvielsen af Langelandsfortet som museum i 1997.

Vi er her rundt om en række ting omkring forholdet til lokalbefolkningen, fortets rolle i en række episoder fra den kolde krig og fortets placering i den samlede danske forsvarspolitik. Det kan her røbes at Langelandsfortet IKKE observerede sovjetiske skibe med raketter på vej til Cuba.

Bogens forcer er en lang række af originale fotos og tekstuddrag med relation til den kolde krig på Langeland. Disse uddrag fylder vel cirka halvdelen af bogen. Dette er et klart gode, men til gengæld lider bogen noget under, at der er 20 kapitler til de knap 150 sider og i sammenhæng med det omfangsrige materiale bliver tingene ofte lidt kortfattede.

Dermed bliver bogen primært en kort introduktion og manglen på en oversigt over de bragte fotos og tekster gør det vanskeligt at bruge bogen. Bogen anbefales til skolens bibliotek.

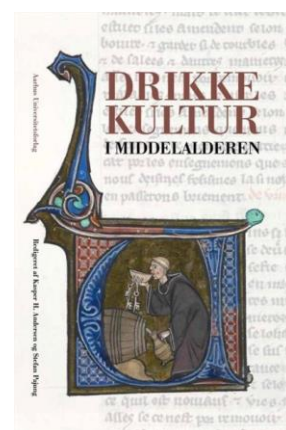
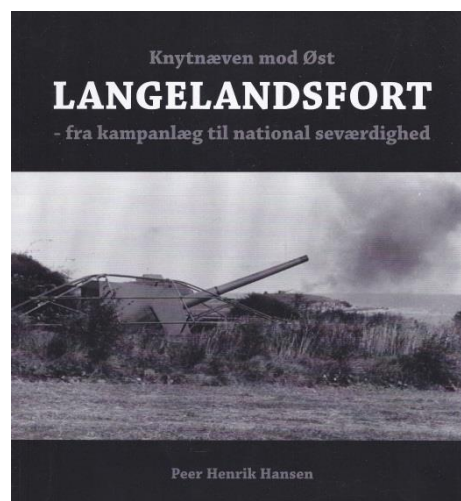
Rasmus Østergaard

Drikkekultur i middelalderen

KASPER H. ANDERSEN & STEFAN PAJUNG (red.): *"Drikkekultur i middelalderen"*. Aarhus Universitetsforlag 2014. 244 sider, illustreret, helbind, 300 kr.

Bogens elleve artikler – inklusive Indledningen – af ti forskellige forfattere, der er universitetsansatte eller tilsvarende, "handler om alkoholkultur i Danmark, den nordiske kulturkreds og Europa i middelalderen med perspektiver til de omkringliggende perioder, vikingetiden og renæssancen".

Og som det måske ikke kan forekomme så overraskende, drak danskerne meget, for ikke at sige overordentlig meget, såvel i vikingetid – hvor

drikkegilder var udtryk for stormændenes gavmildhed, der socialt set var altafgørende for deres anseelse – som i middelalder og renæssance. Og man drak øjensynlig langt mindre mådeholdent end i de fleste andre europæiske, måske mere civiliserede, lande. Ja, engelske kilder hævder ovenikøbet, at danske vikinger havde lært englænderne at drikke meget! Men englænderne var vel så til gengæld ganske lærevillige og -nemme?.. Det skal dog nævnes, at alkohol ikke blot var et middel til (vel ikke mindst i vikingetid beundringsværdig) druk, men tillige nærmest en nødvendighed for den livsnødvendige indtagelse af væske, som ikke kunne tilfredsstilles med det ofte og mange steder forurenede vand.

Med middelalderen og kristendommens komme bliver drikkædighed og beruselse imidlertid principielt problematisk – et praktisk (fx for husholdningen, husets økonomi, men også mht. voldelighed) problem havde det vel været, så længe det havde fandtes som beruselsesmiddel eller -fremkaldende –; Lukasevangeliet citerer således Kristus for at have sagt:

”Tag jer i agt, så jeres hjerter ikke sløves af svir og drukkenskab”.

Som forventeligt plæderede kirken altså for mådehold, også i henseende til indtagelse af alkoholiske drikke, dog ikke helt med det ønskede resultat – en måske især nordisk middelalderligt kulturel ambivalens i forhold til alkohol, som også afspejles hos Saxo.

I renæssancen sker der nok igen en delvis opblødning af de strengere kirkelige påbud; men den, om man vil, i forhold til tidligere perioder forstærkede civilisationsproces – herunder love og formaninger imod umådeholdent drikkeri –, som ikke mindst var kommet i stand ved kirkens indflydelse i middelalderen, fortsattes dog også efter reformationen af gejstlige og verdslige myndigheder i fællesskab.

Øllet var vel den første, mere almindelige alkoholiske drik under nordiske himmelstrøg, og det tyske øl var klart det mest ansete, stærkeste og dyreste – det meste af det danske havde i lang tid ingen høj stjerne. Vinen, der kom til Norden med en forøget udenrigshandel og import, nød stor prestige, ikke mindst af prismæssige grunde, men forblev i høj grad et overklasse- og byfænomen, forbeholdt de royale, adelen og sidenhen borgerskabet – og ikke at forglemme: gejstligheden, hvis forhold til alkoholindtagelse ikke nødvendigvis altid var mådeholdent –, mens bønderne stort set var henvist til øllet og siden, vel fra omkring 1400, da den dukkede op i Danmark, brændevinen – der muligvis oprindeligt blev fremstillet i medicinsk øjemed. En anden af forklaringerne på, at bønderne holdt sig fra vinen, går ud på, at de

”... både før og efter reformationen tillagde vinen et magisk aspekt, idet den ifølge den katolske lære under messen blev forvandlet til Kristi blod. Man kan formode, at mange derfor ærefrygtigt afstod fra at drikke vin i det daglige”.

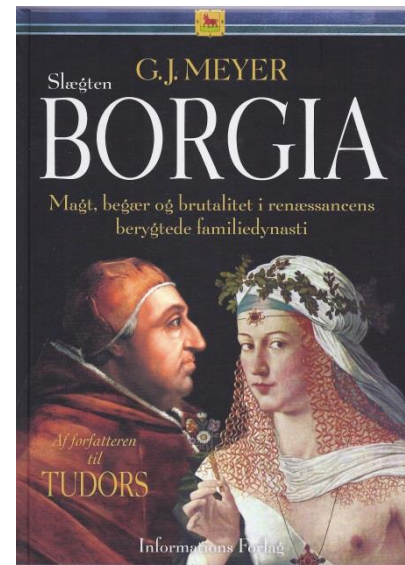
Artiklerne, der er tilpasset den alment interesserede læser, giver tilsammen et godt overblik og fin indsigt i middelalderens drikkekultur.

Poul Ferland

Sex, magt og intriger

G. J. MEYER: *"Slægten Borgia. Magt, begær og brutalitet i renæssancens berygtede familiedynasti"*. Informations forlag 2014. 466 sider, 330 kr.

Renæssancens mennesker ses ofte kun som humanister der var positive og med til at udvikle verden. Det var de også, men der var en bagside af medaljen. Renæssancetiden var også præget af korrupsion, grådighed og nepotisme. Når de store familiedynastier kæmpede imod hinanden om magt, penge og berømmelse brugte de ofte alle midler. I renæssancen stræbte man hinanden på livet eller fik modstanderne sendt i eksil, hvis det var dét der skulle til for at sikre sin families indflydelse. Medicierne har af historikere fået et meget positivt eftermæle bl.a. på grund af deres store støtte til kunstnere som skabte verdenskunst. Familiedynastiet Borgias eftermæle er derimod noget blakket. En række personer fra denne familie forbindes med korrupsion, nepotisme og grådighed. Cesare Borgia ses som en kynisk morder, og den smukke søster Lucrezia Borgia var efter sigende moralsk fordærvet.

G.J. Meyer har skrevet et værk på små 500 sider om Borgia slægten, hvor forfatteren vil løfte "fortællingen om Borgia-dynastiet ud af fablernes verden og komme et stort skridt nærmere den virkelige historie om den famøse renæssancefamilie." Det var bl.a. J. Burckhardt der i sit berømte værk "Renæssancens kultur i Italien" fra midten af 1800-tallet "... godtog den ene fantastiske myte efter den anden..." , og dermed havde været med til at føre de mange myter og fabler videre. I 1944 skrev J. H. Whitfield en artikel i "History", hvor myterne om Borgia slægten blev problematiseret. Spørgsmålet er så om det er lykkedes for G.J. Meyer yderligere at aflive myterne?

G. J. Meyers værk er delt i fire dele med en række mindre kapitler. Hver del behandler en central person fra slægten. I kapitlet om Alonso Borgia får vi præsenteret en interessant karakteristik af personen, og den karriere en adelsmand kunne have o. 1400. Til tider er der malende beskrivelser som næppe har kildebelæg. Bagerst i bogen står der da også, at kildematerialet om Alonso Borgia er meget begrænset. Som den øvrige del af G.J. Meyers værk er der meget biografi, men den mere europæiske politiske historie bliver også flettet ind. Kildematerialet for de øvrige Borgiaer er også forholdsvis beskedent, og G.J. Meyer henviser gang på gang til centrale værker inden for forskningen i bl.a. pavestolens historie. I kapitlet "En undersøgelse af gamle antagelser" på s. 426 gør forfatteren op med en række tidligere antagelser, fx at Alonso Borgia bliver placeret blandt de femogtyve ondeste mennesker i 1400-tallet. I dette kapitel viser G.J. Meyer hvordan myterne også i dag føres frem på nettet og andre steder.

G.J. Meyers værk kan anbefales for historikere der har en lidt nørdet tilgang til historien og til personer der elsker biografier. Man må bare huske på, at G.J. Meyer er litterat af uddannelse og ikke faghistoriker. Givet er det dog, at G.J. Meyer har fat i den lange ende når vi taler om Borgia slægtens ry og eftermæle.

Kim Beck Danielsen

Petrarca

SØREN SØRENSEN: *"Petrarca. Liv, værk og virkning. Fakta og analyse. En biografi"*. Multivers 2014. 454 sider. 379 kr.

I Politikens filosofleksikon står der at læse i artiklen om renæssance:

"Begyndelsen af r. er f.eks. blevet sat til 1341 (kroningen af Petrarca som poet i Rom)".

Så historisk betydningsfuld har man altså anset poeten Francesco Petrarca (1304-74) for at være, at begyndelsen på en af de mest afgørende perioder i det moderne vestens historie forbindes tæt med hans navn og virke.

I forbindelse med sin laurbærkroning på Capitol holdt den fejrede poet en festforelæsning, som ifølge Søren Sørensen

"... med sin blanding af gammelt og nyt er det første renæssancemanifest, et farvel til middelaldertænkning og et god dag til nytænkningen på antik baggrund".

Selv formulerer Petrarca andetsteds dette sit programmatisk formål på denne måde:

"Når uvidenhedens mørke er spredt, skulle vore børnebørn være i stand til at gå tilbage til fortidens rene stråleglans".

Petrarca ønskede, at samtiden i høj grad lod sig inspirere af ikke mindst den romerske antikke litteratur, sådan som han selv var og blev det, af Cicero, Horats, Virgil med flere. Filosofisk og teologisk var han, foruden af Cicero, præget af Platon – der også fik en vældig renæssance i den italienske renæssance –, Seneca og Augustin; ifølge nærværende bogs forfatter var han stoiker, kristen stoiker. Den filosofiske kerne i denne stoicisme formulerer Sørensen sådan:

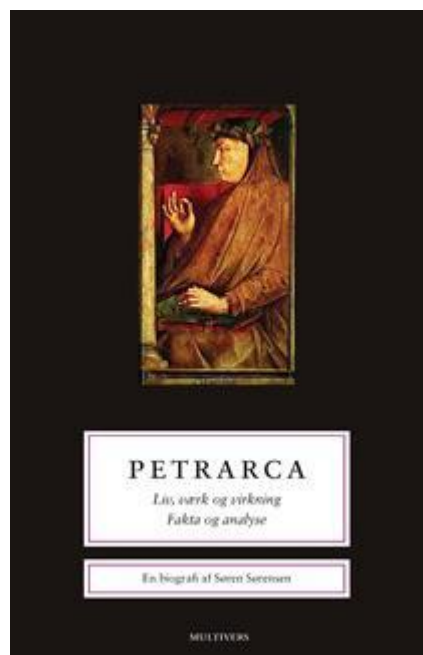
"Der er meget man kan glæde sig over i livet, men ikke nok til at man skal gå ud af sit gode skind, og tilsvarende bør man holde sig inden for hammen når livet er gået én imod".

At Petrarca imidlertid også er påvirket af Sokrates' 'lærde uvidenhed', 'docta ignorantia', vidner følgende titel på et polemisk skrift, rettet imod tilhængere af den Aristoteles-inspirerede, dogmatiske tænkning, der var fremherskende i højmiddelalderen: Om hans egen og mange andres uvidenhed. Beskedent vedkendte Petrarca sig altså sin ante-litterære uvidenhed – således også i dette ret så opsigtsvækkende citat:

"Tit kommer et fæ tilfældigt til at se hvad mange vise ikke har fået øje på".

At man bør være varsom med for sikre og entydige erkendelser, at erkendelse også bør være præget af tolerance, udtrykkes også – ganske typisk for renæssancen, Il Rinascimento – i forfatterens skrifter – hvoraf nogle i øvrigt var affattet på det lærde, internationale, latin, andre på 'folkesproget' italiensk:

"Mangetydighed og paradoks elskede han", siger Sørensen.

På samme vis spiller tiden og dens foranderlige væsen uden tvivl en stor rolle hos ham.

Petrarca er ikke mindst berømt for sine digte om sin ulykkelige og, om man så må sige, platoniske kærlighed til Laura, fiktiv figur eller ej. Men han bredte sig over et bredt felt af emner og genrer. Sørensen karakteriserer ham således som

”Filosoffen som vejledte kejsere og fjerdingfyrster, diplomaten som arbejdede for fred mellem de stridende magter i Italien, politikerens som tilstræbte at skabe orden i verden ved at overtale paven til at vende hjem til Rom (fra 'eksilet' i Avignon; pf) og kejseren til at gribe magten i hele det hellige romerske rige. Humanisten som forenede den klassiske litteraturs filosofiske livserfaring med den katolske kirkes aller ædleste troslære. Den laurbærkransede intellektuelle(...)”.

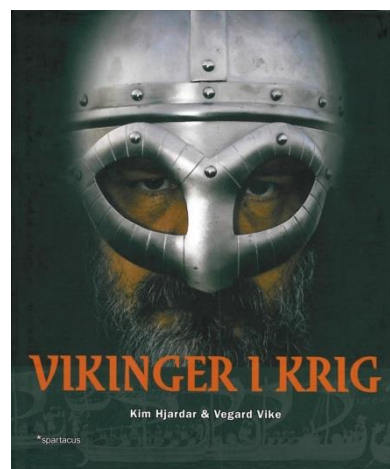
Bogen er en fortælling, en Petrarca-biografi, vel nok primært for litterater. Den er ikke i overvældende grad analytisk, men læseren får dog ikke desto mindre indblik i centrale momenter i Petrarcas tænkning og poetiske virksomhed. Bogen kan for en del forekomme noget rapsodisk, men altså ikke mindst for særligt Petrarca-interesserede vil den kunne give vigtig information.

Poul Ferland
poulferland8@gmail.com

(Næsten) fredelige vikinger i krig efter krig efter krig

KIM HJARDAR & VEGARD VIKE: *”Vikinger i krig”*. Oversat fra norsk af Annette Damm. Turbine forlaget 2014. 398 sider, rigt illustreret, 369,95 kr.

Vikingetiden blev blæst i gang i 789 på øen Portland i Wessex. En flok væbnede mænd var kommet sejlene nordfra eller østfra over havet. De slog sig ned på øen, opkrævede told og afgifter af de lokale og tog flere af kvinderne til fange. Det kom kongen for øre. Han bad den lokale foged om at tage til øen for at udrede sagen, indkræve told af de fremmedes handelsvarer og beordre dem til Winchester, hvor de over for kongen kunne redegøre for deres ærinde. Fogeden og hans mænd blev mødt med kravet om at aflevere deres våben. Da fogeden nægtede, blev de hugget ned.

Og så var det ellers med at komme i gang for tidens potentielle vikinger. Ud i Nordatlanten til Grønland og Nordamerika, over alt i England, Frankrig, rundt i Middelhavet og Sortehavet, op og ned ad de russiske floder m.m. I tre hektiske århundreder var det, som om der var vikinger overalt.

Det foreliggende værk er skrevet af Kim Hjarðar og Vegard Vike. Den første er historiker, mens den anden er arkæologisk konservator.

De har gravet dybt i sagaer og sagn. Ingen nok så beskeden kamphandling synes at have undgået deres opmærksomhed. Men de gør meget ud af at fremstille vikingerne som relativt fredelige mennesker. Det kan synes ganske bizart bogens titel taget i betragtning.

Vike har et stort selvstændigt afsnit om våben, hvori han bl.a. næsten pertentligt gør rede for sværdtyper på basis af udformningen af sværdfæsterne. At der må have været forskel i brugen synes at have spillet en mindre rolle for hans fremstilling. Heller ikke at Vikingeskibsmuseet i Roskilde har samlet en fantastisk fond af viden synes at have optaget forfatterne (især vel Hjardar) meget.

Afsnittet *Vikingerne på Grønland og i Amerika* viser, at vikingerne havde et menneske- og verdenssyn, der stort set gjorde fredelig sameksistens umulig. Men det er op til læseren selv at fortolke begivenhederne. Forfatterne gør det ikke. Det er symptomatisk for bogen, hvad der begrænser dens anvendelighed meget.

I det hele taget er det et temmelig ujævnt værk.

Oversættelsen fra norsk er Annette Damm sluppet fint fra. Illustrationer, kortskitser m.m. er ret forbilledlige. Noterne er noget ujævne. Nogle er faktisk forklarende, mens andre er diskuterende. Litteraturfortegnelsen er af tilsvarende blandet standart; Høyerstens ganske lille artikel (3 sider) om *Berserkerne – hva gikk der av dem?* trykt i *Tidsskrift for Den norske legeförening* står side om side med fyldigere skrifter.

Martin Salmonsens

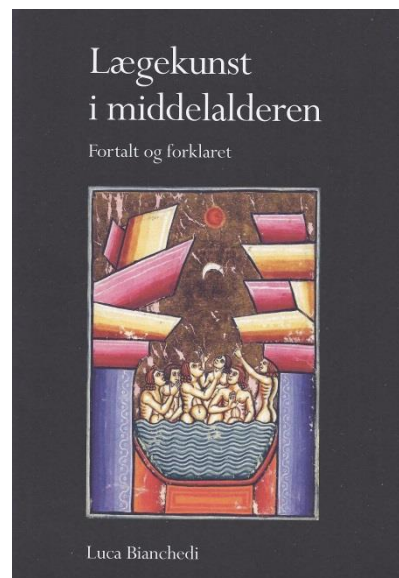
Lægekunst i middelalderen

LUCA BIANCHEDI: *"Lægekunst i middelalderen. Fortalt og forklaret"*. Syddansk Universitetsforlag 2014. 272 sider, ill., 238,40 kr.

Den italienskfødte, i Danmark bosatte læge og medicinhistoriker, Luca Bianchedi har med denne bog sat sig for at "dokumentere nogle af de væsentligste aspekter ved middelalderens lægekunst med særligt henblik på Italien og den store udveksling af medicinske erfaringer, der fandt sted mellem dette land og resten af Vesteuropa, herunder Danmark. På basis af, hvad vi kender til datidens institutioner og lægebøger, vurderes periodens viden og lægepraksis også i lyset af nutidens lægevidenskab".

Det er der såmænd også kommet et ganske interessant medicinhistorisk skrift ud af, skønt den største interesse for værket altså nok især vil findes blandt medicinhistorisk interesserede samt læsere med en så bred interesse for middelalderens historie i almindelighed, at den også indbefatter lægekunstens historie. Bogen er velskrevet og stort set relativt let forståelig.

Hvert kapitel indledes med en næsten skønlitterær fortælling med et medicinhistorisk indhold, som derpå forklares. Således tematiseres den indflydelsesrige italienske Salerno-skole, anæstesi og kirurgi, foruden spedalskhed og ikke mindst 'den sorte død', pesten i 1300-tallet, der nok for den mere alment interesserede kan tilhøre det mere spændende stof. Pesten rev omtrent en tredjedel af Europas befolkning væk og rev samtidig såvel det økonomiske grundlag for de europæiske samfund som disses religiøse, katolske enhed bort, eller som det hedder i bogen herom:

”Den rystede (...) selve grundprincipperne for den kristne fællesfølelse og næstekærlighed, som samfundet havde været baseret på i århundreder”.

Læseren bringes tæt på pesten i såvel den indledende (kærligheds)historie som i den lægefaglige og historiske indføring i (formodede og videnskabeligt beviste) årsager til og behandling af pesten.

Middelalderens lægekunst var, hvad man kan kalde holistisk; naturen var en enhed, mennesket var en del af naturen, og alt havde sit af Gud givne naturlige formål, således også lægeurterne, hvis anvendelse i medicin, antog man, fremgik tydeligt, fordi Gud havde sat sit tydelige præg eller tegn på dem. Det var en opfattelse, man allerede kunne finde tilsvarende i antikken hos Hippokrates og Galen.

Betydelig interesse for evig ungdom og et forlænget liv kunne man vel til nogen overraskelse, set i lyset af den fremherskende interesse for sjælen og ånden i de tider, finde hos – blandt andre gejstlige – pave Bonifacius VIII, der sad på pavestolen omkring år 1300 og under alkymiens påvirkning indtog guldelixir netop med det formål at tilstræbe kødets udødelighed. Som forfatteren imidlertid skriver:

”I sidste ende var det vel netop pavens pligt at bevare sin krop frisk og velplejet for bedre og længere at kunne bevare åndens renhed? At forlænge livet og få mere tid til bedre at kunne forberede sig til døden og mødet med den guddommelige dom, til udødeligheden. Kroppen fortjente vel nok at blive beskyttet lige så godt som et tempel...”

Forfatteren finder ikke, at middelalderens medicin betød en regression i forhold til den klassiske græsk-romerske medicin, tværtimod er han af den opfattelse, at middelalderen bidrog til fremskridt på i hvert fald nogle medicinske områder, bl.a. ved ”etablering af hospitaler i vor moderne opfattelse” samt ”udvikling af nye kirurgiske teknikker og anæstesi”. Og så er Bianchedi desuden af den mening, at middelalderens holistiske tilgang er til dens fordel, hvilket nok har sin rigtighed, for så vidt som krop og bevidsthed/legeme og sjæl hænger uløseligt sammen, og at også lægevidenskaben i dag bør være opmærksom på dette.

Poul Ferland

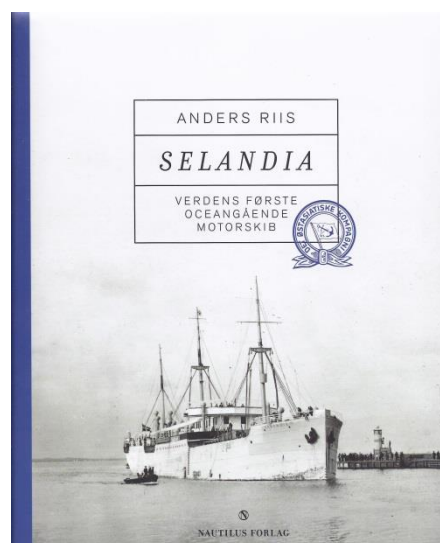
poulferland8@gmail.com

Motorskibet Selandia

ANDERS RIIS: *Selandia — verdens første oceangående motorskib*”.

Nautilus Forlag 2012. 240 sider, rigt ill. s/h og farve, 299 kr.

Det var Rudolf Diesels epokegørende opfindelse af en motor uden tændrør, der blev til praktisk virkelighed, da verdens første oceangående motorskib ”Selandia” en kold dag i januar 1912 løb af stablen i Københavns havn. Maskiningeniør og teknisk direktør Ivar Knudsen fra B&W gjorde motoren anvendelig for skibe, og det var denne teknologiske bedrift, der med ét slag gav Østasiatisk Kompagni det store konkurrenceforspring i international skibsfart. Kompagniet blev et af verdens førende linjerederier – samtidig med, at B&W slog sit navn fast som producent af effektive og pålidelige dieselmotorer.

"Selandia" blev således skabt i et samarbejde mellem ØK og B&W, og motorskibets succes skyldtes hovedsageligt en kombination af ØK's stifter H.N. Andersens visioner og et team af dygtige ingeniører hos B&W.

I forbindelse med arbejdet med bogen har forfatteren Anders Riis gennemgået et omfattende kildemateriale, og det er lykkedes at finde mange hidtil ukendte oplysninger om bygningen af "Selandia" og skibets efterfølgende driftsperiode hos ØK. Dette er på én gang bogens styrke og dens svaghed.

Bogen beskriver grundigt baggrunden for, at ØK besluttede at anskaffe motorskibe, ligesom bogen fortæller om de mange tekniske udfordringer, der blev løst af B&W's ingeniører og ØK's dygtige maskinbesætning. Hele historien fortælles i et flydende og letlæst sprog, og værket er indbydende udformet med mange illustrationer. Men forfatteren giver os alt for fyldige uddrag af skibets log på i alt 110 sider, næsten halvdelen af bogen. Mange af nedslagene er relevante og spændende, men flere er knap så interessante for andre, bortset fra efterkommere af dem der var med skibet, dieselmotor-nørder og modelskibs-entusiaster. Nogle kort med indtegnede ruter, grafer over dieselforbrug etc. ville kunne opsummere mange data, som nu kommer i en lind strøm.

Finansieringen af skibet var også en relativ nyskabelse. Det blev købt på kredit, og afdraget over tre år efter leveringen. Det bliver bl.a. en klar fordel for ØK da man i juni 1912 sejler Selandias søsterskib Fionia til Kiel for at demonstrere dets fortræffelige nye motor. Efter en times fremvisning vil den tyske delegation købe skibet, og efter yderligere en times overvejelser blandt de tilstedeværende medlemmer af ØKs bestyrelse, er det solgt kontant til anskaffelsesprisen. Skibet besigtiges af den tyske kejser og omdøbes senere til Christian X til ære for denne danske gestus. ØK får en fantastisk goodwill i Tyskland og en særdeles god likviditet! Om salget af Fionia her, to år før 1. Verdenskrigs udbrud, fik indflydelse på den tyske krigsmarines kapacitet, er ikke til at vide.

I det hele taget hører vi ikke meget til skibsfarten i det store perspektiv omkring stormagternes maritime oprustningskapløb op til 1. Verdenskrig.

Håndværkerne og maskinarbejderne ombord, der bogstaveligt talt holder liv i skibet på jordomrejsen og sørger for, at alle små og store haverier hurtigt og effektivt repareres og ordnes uden at det kommer til offentlighedens kendskab, omtales løbende. Også da de føler sig nødsaget til at søge hjælp hos Maskinmestrenes Forening for at sikre en tilstrækkelig normering af maskinbesætningen frem over. ØK og B&W har skønnet at 8 mand er nok, mens fagfolkene mener at der mindst bør være 15 mand. I et tilsvarende dampskib krævedes 25 mand, så kravet var ikke urimeligt. Etatsråd H.N. Andersen flyver i flint over denne adfærd, og kalder de formastelige ind til en tordentale. De beskyldes for at falde ham og ØK i ryggen, og dermed skade fædrelandet (sic!). Hvad ØK og han med utrolige ofre og besvær har skabt med "Selandia", med hele verdens anerkendelse, vil de formastelige nu ødelægge totalt! Maskinmestrene trækker derefter straks deres henvendelse til fagforeningen tilbage og undskylder over for både etatsråden og ØK! Til gengæld sejlede Selandia for eftertiden ikke med mindre end 14 mand i maskinen!

Forfatteren er journalist og ikke faghistoriker. Det må være årsagen til den meget særegne note-teknik der er i bogen. Som det er god skik, sætter han oftest en note efter hvert afsnit, men har valgt at have en note for hver af de, i afsnittet, anvendte kilder! Derved opstår en note som "484950" (s.22) og "440441" (s.163) og mange lignende der i mellem. Normalt vil man sætte en note "48" og der angive de tre anvendte kilder. Tilsvarende kan man i notefortegnelsen se den samme kildehenvisning i 2,3 og 4 på hinanden følgende noter. Der vil man normalt vente med at sætte noten til det sidste afsnit, inden man benytter en ny kilde. Derfor er der 709 noter på 223 sider! Men de er der, sammen med en fin kilde- og litteraturliste, samt et

udmærket register. Undervejs er der en del "tyrkfejl", der irriterer og burde være fundet i korrektoren. Som gymnasielærere har vi lært at se igennem fingre med "Pulitiken" og lignende fejl, men det skæmmer en fin bog som denne.

Bogen kan måske anvendes i faget Teknologihistorie, specielt i forbindelse med de større skriftlige opgaver. Men der ud over er den lidt for "nørdet" og samtidigt nok en lidt for ukritisk hyldest til ØK og B&W. Flotte taler og festskrifter er drysset med let hånd gennem bogen.

I skibsfarten er der en hel del overtro. F.eks. lagde man den første test af motoren en søndag i kirketiden, fordi man hos ØK aldrig vil starte på noget nyt og betydningsfuldt en fredag, og det samme gjaldt for B&W, blot om mandagen. Motoren var ikke klar om torsdagen, og stabelafløbningen var sat til lørdag!

Man skal f.eks. heller ikke påkalde sig en ulykke ved at omdøbe skibet.

Tirsdag den 30. januar 1912 sejlede Selandia ud på sin første prøvetur. Nøjagtig på 30-års dagen, den 30. januar 1942 sank skibet, nu i japansk tjeneste under navnet Tornator, og forsvandt i dybet for altid.

Frank Weber